

Razvojni potencijal turizma Gorske Hrvatske

Antunović, Gabriela

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Tourism and Hospitality Management / Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:191:392020>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-27**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of Tourism and Hospitality Management - Repository of students works of the Faculty of Tourism and Hospitality Management](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
Sveučilišni diplomski studij

Gabriela Antunović

Razvojni potencijal turizma Gorske Hrvatske

The development potential of tourism in Gorska Hrvatska

Diplomski rad

Opatija, 2024.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
Sveučilišni diplomski studij
Održivi turizam

Razvojni potencijal turizma Gorske Hrvatske
The development potential of tourism in Gorska Hrvatska

Diplomski rad

Kolegij:	Ekonomska održivost turizma	Student:	Gabriela Antunović
Mentor:	izv. prof. dr. sc. Daniela Soldić-Frleta	Matični broj:	3701/22

Opatija, rujan 2024.

SVEUČILIŠTE U RIJECI UNIVERSITY OF RIJEKA
FAKULTET ZA MENADŽMENT U TURIZMU I UGOSTITELJSTVU
FACULTY OF TOURISM AND HOSPITALITY MANAGEMENT
OPATIJA, HRVATSKA CROATIA

IZJAVA O AUTORSTVU RADA I O JAVNOJ OBJAVI OBRANJENOG DIPLOMSKOG RADA

Gabriela Antunović

3701

(ime i prezime studenta)

(matični broj studenta)

Razvojni potencijal turizma Gorske Hrvatske

(naslov rada)

Izjavljujem da sam ovaj rad samostalno izradila/o, te da su svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima, bilo da su u pitanju knjige, znanstveni ili stručni članci, Internet stranice, zakoni i sl. u radu jasno označeni kao takvi, te navedeni u popisu literature.

Izjavljujem da kao student–autor diplomskog rada, dozvoljavam Fakultetu za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci da ga trajno javno objavi i besplatno učini dostupnim javnosti u cjelovitom tekstu u mrežnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci.

U svrhu podržavanja otvorenog pristupa diplomskim radovima trajno objavljenim u javno dostupnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci, ovom izjavom dajem neisključivo imovinsko pravo iskorištavanja bez sadržajnog, vremenskog i prostornog mog diplomskog rada kao autorskog djela pod uvjetima *Creative Commons* licencije CC BY Imenovanje, prema opisu dostupnom na <http://creativecommons.org/licenses/>.

U Opatiji, rujan 2024.

Gabriela Antunović

Potpis studenta

Sadržaj

Uvod	1
1. Turizam Gorske Hrvatske.....	2
1.1 Turistička ponuda.....	3
1.2. Turistička potražnja	7
1.3. Specifični oblici turizma.....	12
1.3.1. Eko turizam	13
1.3.2. Pustolovni turizam	16
1.3.3. Ruralni turizam	18
1.3.4. Zimski turizam.....	22
1.4. SWOT analiza turizma Gorske Hrvatske	24
1.5. Destinacijski dionici.....	28
2. Istraživanje stavova lokalnog stanovništva.....	33
2.1. Metodologija istraživanja	33
2.2. Rezultati istraživanja.....	35
3. Razvojne potrebe i potencijali turizma Gorske Hrvatske.....	47
Zaključak.....	50
Literatura.....	51
Popis ilustracija	59

Sažetak

Diplomski rad odnosi se na razvojni potencijal turizma Gorske Hrvatske, a njegova svrha je prikazati dosadašnji razvoj turizma destinacije te istaknuti njihove prednosti i nedostatke. Cilj je utvrditi razvojne potencijale Gorske Hrvatske, stoga je provedeno istraživanje stavova lokalnog stanovništva o razvojnim pravcima turizma na ovom području koje je obuhvatilo 103 stanovnika Gorske Hrvatske. Rezultati istraživanja utvrdili su razinu uključenosti lokalnog stanovništva te njihov stav prema dosadašnjem i budućem razvoju turizma. Naglasak je stavljen na važnost uloge lokalne zajednice pri osiguranju održivog razvoja destinacije te utvrđivanju mišljenja, želja i potreba lokalnog stanovništva. SWOT analizom evaluirani su elementi sadašnjeg stanja i budućeg razvoja te se ističu prijedlozi za unapređenje turizma Gorske Hrvatske. Na temelju provedenog istraživanja prepoznate su daljnje potrebe ulaganja u turizam u svrhu osiguranja održivog razvoja.

Ključne riječi: razvojni potencijal, istraživanje, lokalno stanovništvo, održivi razvoj, potrebe razvoja

Uvod

Gorska Hrvatska je područje s velikim turističkim potencijalom koji nije u potpunosti iskorišten. Materijalna i nematerijalna baština Gorske Hrvatske bogata je regionalnim značajkama koje su prepoznate, no nažalost nisu dovoljno vrednovane i predstavljene kao specifičan regionalni identitet. Ovaj diplomski rad odnosi se na razvojni potencijal turizma Gorske Hrvatske te je njegova svrha prikazati dosadašnji razvoj turizma ovog područja i istaknuti njegove prednosti i nedostatke. Cilj je utvrditi razvojne potencijale Gorske Hrvatske u čiju svrhu je provedeno istraživanje stavova lokalnog stanovništva o razvojnim pravcima turizma Gorske Hrvatske.

Diplomski rad sastoji se od ukupno 3 cjeline. Prva cjelina diplomskog rada proučava turizam Gorske Hrvatske općenito te prikazuje ponudu i potražnju ove turističke destinacije. Navedeni su najrazvijeniji specifični oblici na ovom području u koje se ubrajaju: eko turizam, pustolovni, ruralni i zimski turizam te su detaljno obrađeni čimbenici utjecaja na turizam destinacije SWOT analizom koja ističe četiri aspekta – snage, slabosti, prilike i prijetnje.

Druga cjelina diplomskog rada sadrži rezultate istraživanja stavova lokalnog stanovništva Gorske Hrvatske. Istraživanje je provedeno kako bi utvrdilo mišljenje, želje i potrebe lokalnog stanovništva, kakva je njihova percepcija utjecaja koje turizam generira u destinaciji te njihovi prijedlozi o poboljšanju razvitka turizma Gorske Hrvatske. Kao nastavak na SWOT analizu i istraživanje, u posljednjem poglavlju istaknute su razvojne potrebe i potencijali turizma ovog područja.

U izradi završnog rada korištene su metode znanstvenog istraživanja, a podaci su prikupljeni iz primarnih i sekundarnih izvora. Sekundarni podaci su prikupljeni iz znanstvene i stručne literature (knjiga i znanstvenih članaka) te iz internetskih stranica. Primarni podaci prikupljeni su provedenim istraživanjem nad lokalnim stanovništvom putem strukturiranog anketnog upitnika. U ovom radu korištene metode deskripcije, sinteze, analize, dedukcije te indukcije.

1. Turizam Gorske Hrvatske

Gorska Hrvatska, često nazvana i "zelena oaza", smještena je na relativno uskom pojasu koji se proteže između Primorja i Panonske Hrvatske, između sjevernojadranske obale i nizinskog dijela Središnje Hrvatske. Najviši planinski vrhovi krške zone Dinarida podijeljeni su u tri manje cjeline: najzeleniji Gorski kotar, prijelaznu Ogulinsko - plašćansku udolinu i najveću teritorijalnu cjelinu Liku. Upravo zbog te značajke Gorski kotar nosi nadimak "zelena pluća Hrvatske".¹

Zbog prolaska dviju značajnih prometnica Karoline i Lujziane kroz to područje, koje su omogućavale transport žitarica iz Slavonije u sjevernojadranske luke, Gorski kotar je u 18. i 19. stoljeću doživio razdoblje intenzivnog razvoja. Uz magistralne ceste gdje je počelo rudarenje i prerada drva, nastalo je nekoliko sela - Ravna Gora, Mrkopalj, Delnice. Izgradnja željezničke pruge između Zagreba i Rijeke 1873. godine samo je pospješila gospodarski razvoj ove regije.² Smješten na krajnjem sjeverozapadu Gorske Hrvatske, Gorski kotar okružen je nekim od najviših vrhova u zemlji (Risnjak, Snježnik, Bjelolasica), privlačeći velik broj planinara više od stoljeća. Na ovom području razvijeni su različiti oblici turističke ponude kao što su: biciklizam, skijanje, rafting te razna gastronomska i kulturna događanja.³

Prijelazno područje prema peripanonskom prostoru čini vapnenačka Ogulinsko – plašćanska udolina koja je smještena podno Velike i Male Kapele. Iako je dio Gorske Hrvatske, ona ne pripada ni Gorskom kotaru ni Lici. Ova je regija bila značajnija u prošlosti kada su brojne hrvatske plemićke obitelji ovdje izgradile svoje velike utvrđene gradove, a danas je popularna destinacija za ljubitelje prirode, planinare i ljubitelje okoliša. Kupače i ribolovce privlači ljepota Sabljačkog jezera, a moćni Klek često se naziva kolijevkom hrvatskog planinarstva.

Lika, koja je ujedno i najrjeđe naseljeni dio Republike Hrvatske, čini najveći dio Gorske Hrvatske. Većina ljudi koji još uvijek žive u ovoj hrvatskoj regiji su starije životne dobi, a regija se suočava s problemom depopulacije.⁴ Bistre rijeke, visoke planine koje obrubljuju krške krajolike, zelene livade, povijesne i kulturne znamenitosti te zanimljiva gastronomska ponuda samo su neke od atrakcija koje Lika nudi turistima.

Ovaj prostor razvio je specifičan regionalni identitet prepletanjem različitih utjecaja kojima je nastao kompleks kulturnih, prirodnih i civilizacijskih vrijednosti.⁵

¹ Jakša Opačić, *Nezaboravni izleti Hrvatskom*, 6.

² Feletar, „Hrvatske povijesne ceste – Karolina, Jozefina i Lujzijana“, 258.

³ Jakša Opačić, *Nezaboravni izleti Hrvatskom*, 7.

⁴ Lajić i Klempić Bogadi, „Demografska budućnost Gorskoga kotara“ 191.

⁵ Batina, „Baština Gorskog kotara i njezina primjena“, 185.

1.1 Turistička ponuda

Gorska Hrvatska se proteže kroz tri županije: Primorsko – goransku, Karlovačku i Ličko – senjsku.⁶ Najposjećenija područja Primorsko – goranske županije su: Čabar, Delnice, Fužine, Vrbovsko, Lokve, Skrad, Ravna Gora, Mrkopalj i Brod Moravice.⁷ Iz Karlovačke županije ističu se Ogulin i Slunj, a iz Ličko – senjske Brinje, Perušić, Vrhovine, Gospić, Otočac i Plitvička jezera.⁸

Kompleks turističke ponude sastoji se od tri glavne kategorije elemenata koji privlačeći turiste na određene destinacije, olakšavajući njihov prijevoz, nudeći odgovarajući smještaj i mogućnosti rekreacije, doprinose razvoju i rastu turizma. 3 najvažnija čimbenika su:⁹

- atraktivni ili privlačni čimbenici
- komunikativni ili prometni čimbenici
- receptivni ili prihvatni čimbenici

Atraktivni ili privlačni čimbenici privlače turiste jer posjeduju prirodne elemente određenog geografskog područja ili društvena obilježja nastala posljedicom ljudske aktivnosti.

Važna osnova za oblikovanje turističke ponude Gorske Hrvatske su prirodni, odnosno biotropni faktori. Njima pripadaju sljedeći elementi:¹⁰

- klima - svježja planinska koja omogućava turističko poslovanje tijekom cijele godine
- hidrografski elementi – jezera (Omladinsko jezero, Bayer) i rijeke (Kupa, Čabranka, Dobra)
- reljef – geomorfološke pojave te podzemni krški oblici (npr. Lokvarska pećina, Pećina vrelo, Muževa hižica, Pilarova ledenica)
- flora - pašnjaci, crnogorične šume, šumski proplanci i lazevi
- fauna – mnoštvo divljači u šumskim predjelima te bogatstvo slatkovodnim ribama

⁶ Profil Klett, <https://hr.izzi.digital/DOS/54720/55510.html>, pristupljeno 7.9.2024.

⁷ Primorsko-goranska županija, <https://www.pgz.hr/>, pristupljeno 7.9.2024.

⁸ Visit Croatia, <https://www.visit-croatia.hr/hr/destinacije/kontinentalna-hrvatska/lika-gorski-kotar>, pristupljeno 7.9.2024.

⁹ Jadrešić, „Turizam u interdisciplinarnoj teoriji i primjeni“ 65.

¹⁰ Batina, „Baština Gorskog kotara i njezina primjena“, 189.

Kulturno-povijesni spomenici, kulturne ustanove i manifestacije, zabavni, sportski, gospodarski i drugi zanimljivi događaji i institucije koje svojim interesom i značajem privlače turiste i promoviraju mjesto, kraj i narod kao poznatu destinaciju primjeri su *društvenih ili antropoloških elemenata turističke ponude*.¹¹ Kulturno-povijesna ostavština Gorske Hrvatske još je uvijek podcijenjena i nedovoljno istražena, a neke od posebno vrijednih arheoloških zona su u: Prezidu, etno zone Velika Lešnica, etno spomenici – kuća Delač, Ožanić, Mance, seoske cjeline Colnari i Delači te memorijalna građevina Matić poljana.¹²

U popis značajnih primjera ruralne i urbane gradnje uvršteni su i obrambeno-stambeni kompleksi zrinsko-frankopanskih gradova koji su između 15. i 17. stoljeća izgrađeni u Brodu na Kupi, Severinu na Kupi, Čabru, Bosiljevu i Staroj Sušici, kao i sakralna arhitektura koja ima jednostavne tlocrte i prepoznatljiva obilježja poput masivnog zvonika s fortifikacijskim obilježjima.¹³

Posjedovanje dobrih prometnih veza i potrebne dodatna infrastruktura i oprema primjeri su **komunikacijskih ili prometnih čimbenika**. Gorska Hrvatska je vrlo rano bila tranzitno prometno područje. Pruga izgrađena 1875. godine povezivala je primorske i kontinentalne krajeve Hrvatske, kao i glavne prometnice Karolina, Lujziana i Jozefina, koje su s prekidima građene od početka 18. do početka 19. stoljeća.¹⁴

Receptivni ili prihvatni čimbenici dio su turističke ponude koja služi za prihvata turista te obuhvaća turističko – komunalnu infrastrukturu. Najveći broj turističkih smještajnih kapaciteta nalazi se u Delnicama, Skradu, Lokvaru, Fužinama i Čabru, dok se u ostalim dijelovima Gorske Hrvatske ta infrastruktura slabije razvija.¹⁵ Smještajni i ugostiteljski kapaciteti još uvijek su nažalost ograničavajući faktor razvoja turizma ovog područja. Iako Gorska Hrvatska ima brojne prirodne i društvene faktore, veći razvitak turizma nije moguć sve dok se ne osigura dovoljan i prikladan broj ugostiteljskih i smještajnih kapaciteta.

U nastavku je vidljivo kako u strukturi smještajnih kapaciteta u Gorskom kotaru dominiraju objekti u domaćinstvu s 46 %. Vrlo visok postotak od 32 % odlazi na nekomercijalni smještaj te na ostale objekte, dok je najmanji udio hotela.

¹¹ Ćorluka, „Organizacija turizma“, 38.

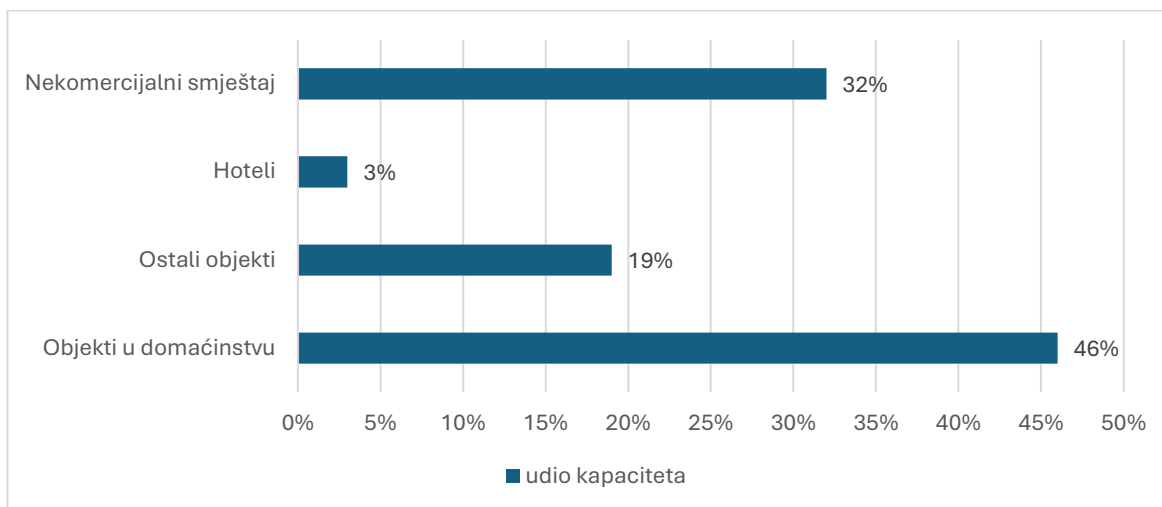
¹² Primorsko-goranska županija, „Plan razvoja Gorskog kotara za razdoblje 2022.-2017.“, 24.

¹³ Putevima Frankopana, <https://frankopani.eu/>, pristupljeno 2.9.2024.

¹⁴ Feletar, „Hrvatske povijesne ceste – Karolina, Jozefina i Lujzijana“, 258.

¹⁵ Gorski kotar – neodoljiv, <https://gorskikotar.hr/>, pristupljeno 3.9.2024.

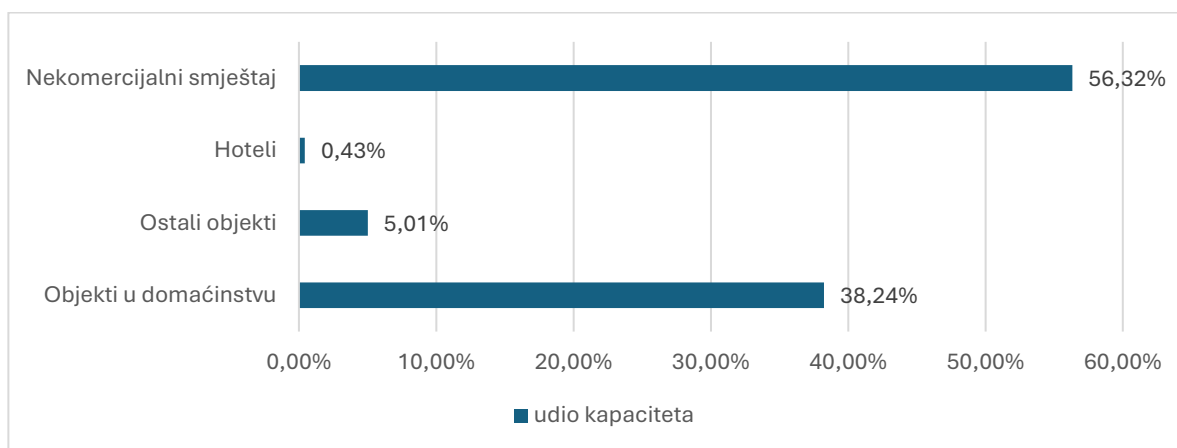
Grafikon 1 Struktura smještajnih kapaciteta u Gorskom kotaru u 2023. godini

Izvor: Godišnji program rada turističke zajednice Gorskog kotara za 2023. godinu, <https://gorskikotar.hr/wp-content/uploads/2023/06/Godisnji-program-rada-TZGK-za-2023.pdf> (pristupljeno 7.9.2024.)

Jednako kao i u Gorskom kotaru, i u Lici prevladavaju nekomercijalni smještaji i objekti u domaćinstvu, dok hoteli ponovo zauzimaju najmanji udio.

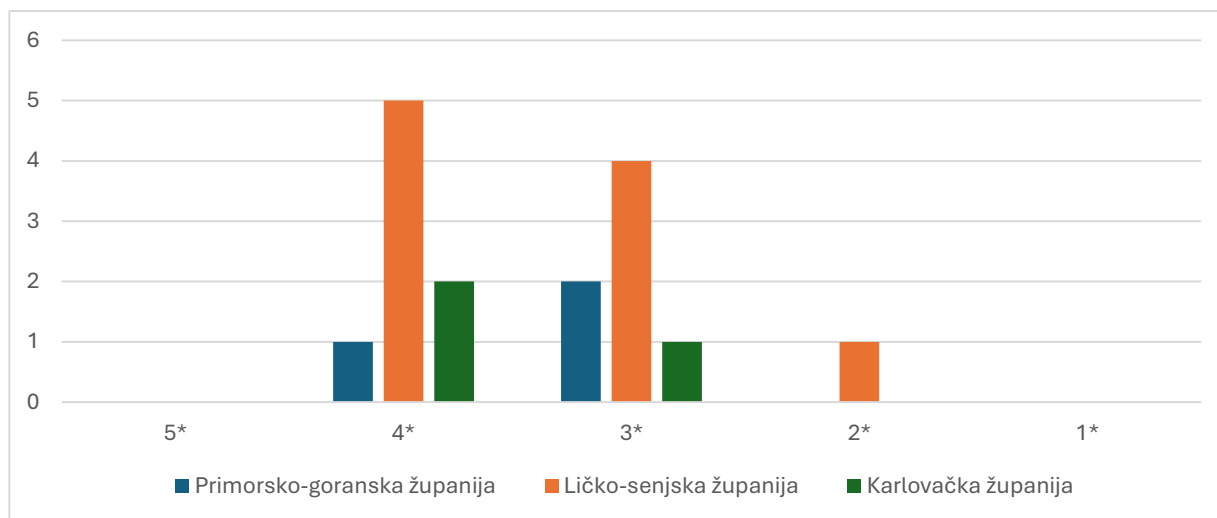
Grafikon 2 Struktura smještajnih kapaciteta u Lici u 2023. godini

Izvor: Majetić, M. (2023) Razvojni smjerovi turizma Ličko – senjske županije. Diplomski rad. Opatija: Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu

U područjima koja pripadaju Gorskoj Hrvatskoj u sklopu Primorsko-goranske i Karlovačke županije prevladavaju hoteli s 3 i 4 zvjezdice, dok na područjima Ličko-senjske županije ima najviše hotela s 4 zvjezdice.

Grafikon 3 Analiza hotelskog smještaja u 2023. godini prema područjima Gorske Hrvatske unutar tri pripadajuće županije

Izvor: Lika destination, <https://www.lika-destination.hr/smjestaj/lika/hoteli-lika> (pristupljeno 8.9.2024.); Gorski kotar, <https://gorskikotar.hr/hotel-mance/> (pristupljeno 8.9.2024.); Turistička zajednica grada Ogulina, <https://visitogulin.hr/> (pristupljeno 8.9.2024.); Slunj – rastoke, <https://slunj-rastoke.hr/> (pristupljeno 8.9.2024.)

Osim navedenih čimbenika, turističku ponudu dodatno obogaćuju tradicionalni zimski festivali i događanja koji posjetiteljima omogućuju da iskuse lokalne običaje i kulturu.

Bogata kulturna scena ovog područja privlači turiste iz cijele Hrvatske i šire svojim brojnim festivalima i događanjima koja se održavaju tijekom cijele godine. Jedan od najpoznatijih je Gorski Kotar Fest koji nudi pun raspored glazbenih točaka, izložbi, radionica i izlaganja lokalnih proizvoda. Ovaj događaj nudi posjetiteljima priliku upoznavanja običaja i kulture tog područja na jednom mjestu.¹⁶ Jedna od najvećih atrakcija za mnoge posjetitelje Gorske Hrvatske je njegova gastronomija. Tradicionalna jela poput štrukli, divljači i planinskog lonca često se pripremaju od sastojaka prikupljenih iz okolne prirode, a također je moguće kušati regionalne sireve, med i rakiju lokalnih obrtnika, kao i doživjeti izvorne okuse ovog područja večerom u jednoj od konoba ili restorana u okolici. Osim gastronomske ponude, Gorska Hrvatska svojim posjetiteljima nudi niz kulturnih doživljaja. Radionice tradicijskih zanata omogućuju posjetiteljima da promatraju i doprinesu očuvanju kulturne povijesti kraja.¹⁷ Primjeri ovih zanata uključuju tkanje tradicionalnih tkanina ili izradu drvenih uspomena. Ovi izleti ne samo da obogaćuju ponudu za turiste, već im daju i vrijednost održavanja tradicionalnih vještina.¹⁸ U konačnici, posjet ovoj destinaciji ne bi bio potpun bez interakcije s lokalnom zajednicom, bilo uključivanjem u lokalne proslave ili usputnim dijalogom koji nudi najiskreniji uvid u duh regije.

¹⁶ Gorski kotar fest, <https://ravna-gora.com/dogadanja/>, pristupljeno 2.9.2024.

¹⁷ Ličko prelo, <https://licko-prelo.com/seminari-i-radionice/>, pristupljeno 1.9.2024.

¹⁸ Portal za kulturni turizam, <https://www.kulturni-turizam.com/hrv/sadrzaj/gorskikotar390/1789/opsirnije/>, pristupljeno 2.9.2024.

1.2. Turistička potražnja

Turistička potražnja prikazana je kroz grafikone i tablice od kojih su prva dva koncentrirana na noćenja turista u razdoblju protekle četiri godine na području Gorskog kotara i Like. Potom je prikazan udio noćenja domaćih i stranih turista u 2023. godini te prosječno trajanje boravka gostiju. Detaljnije je analizirana 2023. godina prema dolascima turista i udjelu noćenja prema tržištima.

Table 1 Noćenja turista po jedinicama lokalne samouprave na području Gorskog kotara u razdoblju 2020.-2023.

NOĆENJA				
	2023.	2022.	2021.	2020.
BROD MORAVICE	3279	2586	1112	845
ČABAR	4668	4810	4383	5058
DELNICE	29799	27679	24830	18235
FUŽINE	32391	28310	23101	17122
LOKVE	6362	6573	5032	4877
MRKOPALJ	14283	13125	11417	10177
RAVNA GORA	21280	19123	13619	11194
SKRAD	5001	5079	4890	3883
VRBOVSKO	9410	8496	8013	8593
UKUPNO	126473	115781	96397	79984

Izvor: Turistička zajednica Gorskog kotara. *Godišnji program rada turističke zajednice Gorskog Kotara za 2024. godinu*, <https://gorskikotar.hr/wp-content/uploads/2024/02/Godisnji-program-rada-TZGK-za-2024.pdf> (pristupljeno 7.9.2024.)

U tablici je vidljiv porast broja noćenja kroz protekle godine. Najposjećenija područja Gorskog kotara su Fužine i Delnice, dok najmanji broj noćenja ostvaruju Čabar i Skrad.

Table 2 Noćenja turista prema podacima turističkih zajednica na području Like u razdoblju 2020.–2023.

NOĆENJA				
	2023.	2022.	2021.	2020.
TZ BRINJE	4174	4105	2579	1672
TZ PERUŠIĆ	5431	5162	4588	2734
TZ VRHOVINE	12828	11873	9417	6297
TZ GOSPIĆ	48717	40668	31754	24227
TZ OTOČAC	61555	48830	31729	18419
TZ PLITVIČKA JEZERA	398224	324820	216461	98950
UKUPNO	530929	435458	296528	152299

Izvor: Turistička zajednica Ličko-senjske županije. *Izvešće o ostvarenju programa rada sa financijskim izvješćem za 2023. godinu*, <https://visit-lika.com/uploads/files/Izvjescje%20o%20radu%202023.g.pdf> (pristupljeno 7.9.2024.)

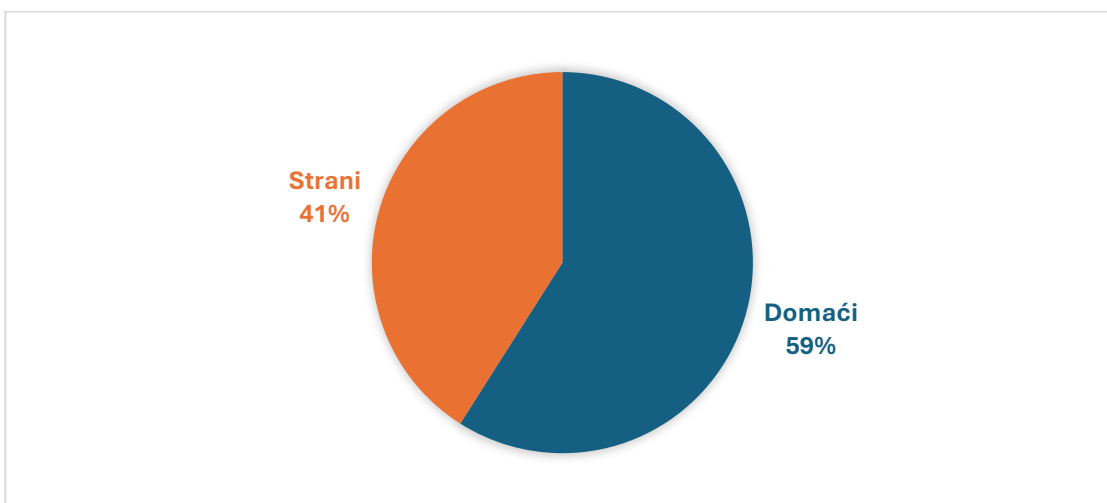
Na području Like po broju noćenja uvelike prednjače Plitvička jezera. Njih prate Otočac i Gospić, dok najmanji broj noćenja ostvaruje Brinje.

Visoku razinu atraktivnosti područja Gorske Hrvatske potvrdili su turistički podaci iz 2023. godine. Prema broju noćenja i dolazaka, najveći broj posjetitelja su i dalje domaći turisti, ali se može primijetiti i rast stranih posjetitelja. Trend rasta iz godine u godinu ostvaruju objekti u domaćinstvu, dok su kuće za odmor najtraženiji oblik smještajnih kapaciteta.

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku, u 2023. godini Gorski Kotar je posjetilo 44.813 turista koji su ostvarili 126.473 noćenja. U odnosu na 2022. godinu, to predstavlja 10,41 % više dolazaka te 8,22 % više noćenja. U grafikonu koji slijedi prikazan je udio stranih i domaćih turista Gorskog Kotara u 2023. godini.¹⁹

¹⁹ Državni zavod za statistiku, <https://podaci.dzs.hr/2023/hr/58169>, 2024. (pristupljeno 2. 9. 2024.)

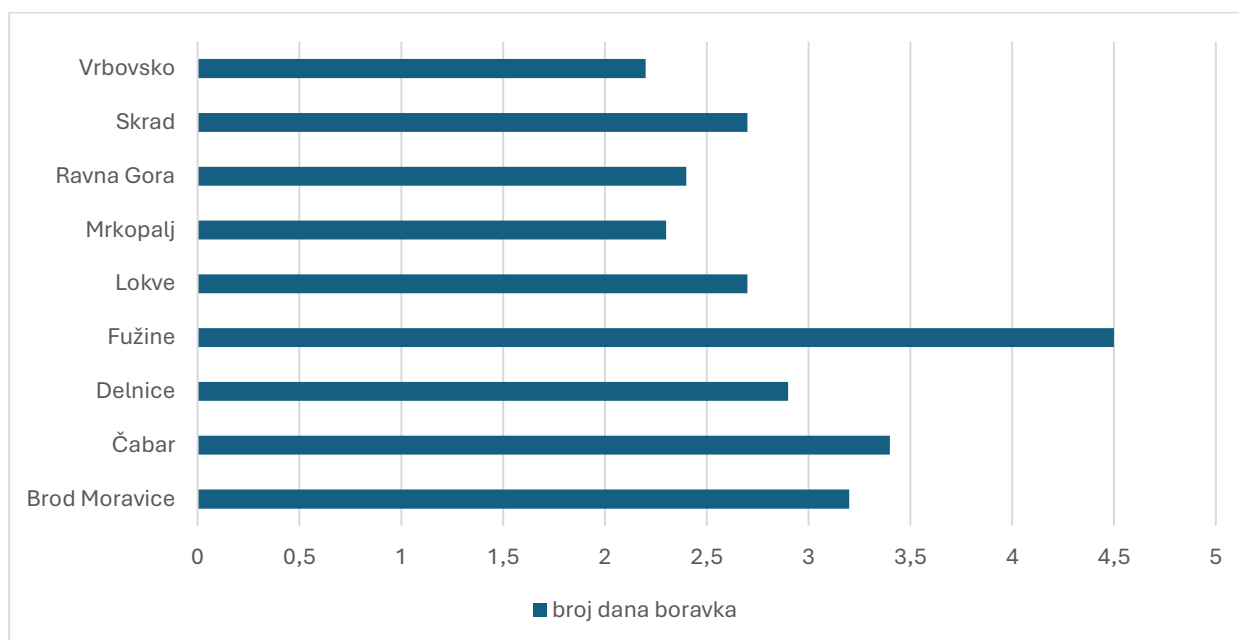
Grafikon 4 Udio noćenja domaćih i stranih turista u 2023. godini na području Gorskog Kotara

Izvor: Turistička zajednica Gorskog kotara. *Godišnji program rada turističke zajednice Gorskog Kotara za 2023. godinu*, <https://gorskikotar.hr/wp-content/uploads/2024/02/Godisnji-program-rada-TZGK-za-2024.pdf> (pristupljeno 17.6.2024.)

Na ovom području posjetitelji se najduže zadržavaju području Fužina gdje se zadržavaju u prosjeku 4,5 dana. Između 3 i 3,5 dana zadržavaju se u Čabru i Brod Moravicama, dok najkraće borave u Mrkoplju i Vrbovskom.

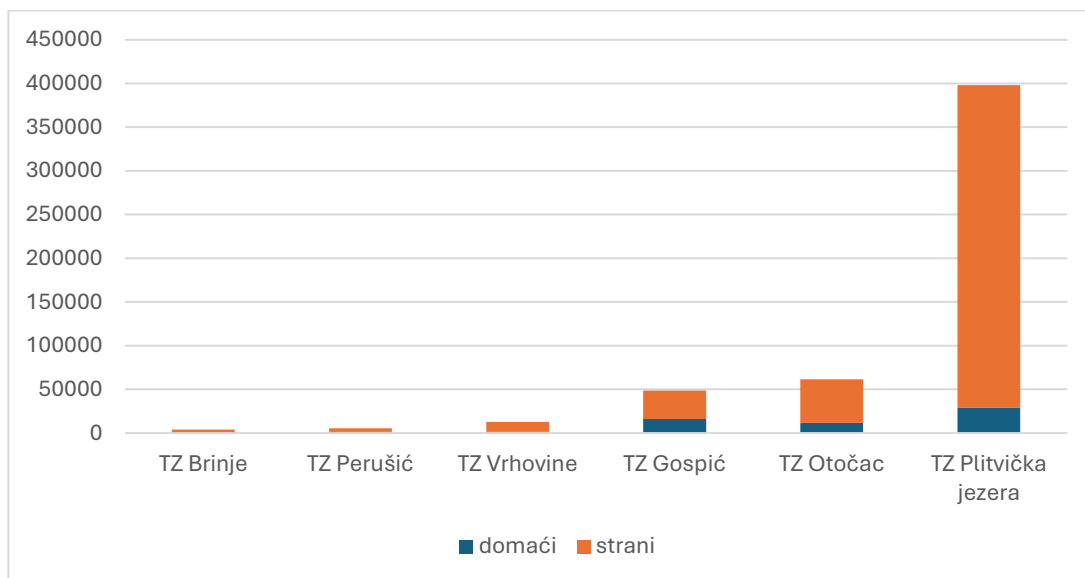
Grafikon 5 Prosječno trajanje boravka gostiju po jedinicama lokalne samouprave na području Gorskog kotara

Izvor: Turistička zajednica Gorskog kotara. *Godišnji program rada turističke zajednice Gorskog kotara za 2024. godinu*, <https://gorskikotar.hr/wp-content/uploads/2024/02/Godisnji-program-rada-TZGK-za-2024.pdf> (pristupljeno 2.9.2024.)

U 2023. godini najveći broj dolazaka na području Like ostvarili su strani turisti, najviše na području Plitvičkih jezera, dok je najmanja posjećenost na području Brinja.

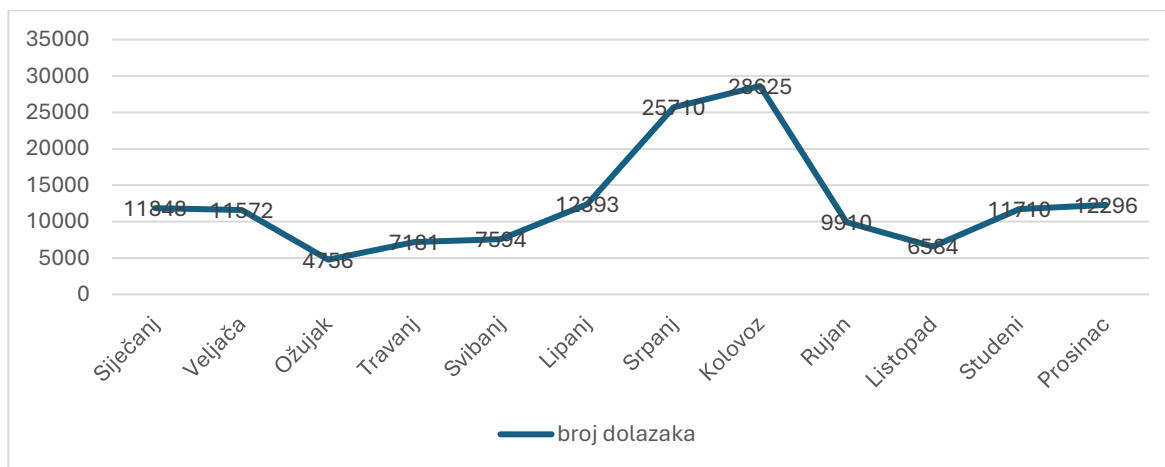
Grafikon 6 Dolasci na području Like u 2023. godini prema podacima turističkih zajednica

Izvor: Turistička zajednica Ličko-senjske županije. *Izvjješće o ostvarenju programa rada sa financijskim izvješćem za 2023. godinu*, <https://visit-lika.com/uploads/files/Izvjescje%20o%20radu%202023.g.pdf> (pristupljeno 8.9.2024.)

Tablica u nastavku prikazuje podatke o noćenjima po mjesecima u 2023. godini iz čega se može zaključiti da je destinacija sezonalnog karaktera budući da je u ljetnim mjesecima - srpnju i kolovozu, drastično povećana posjećenost.

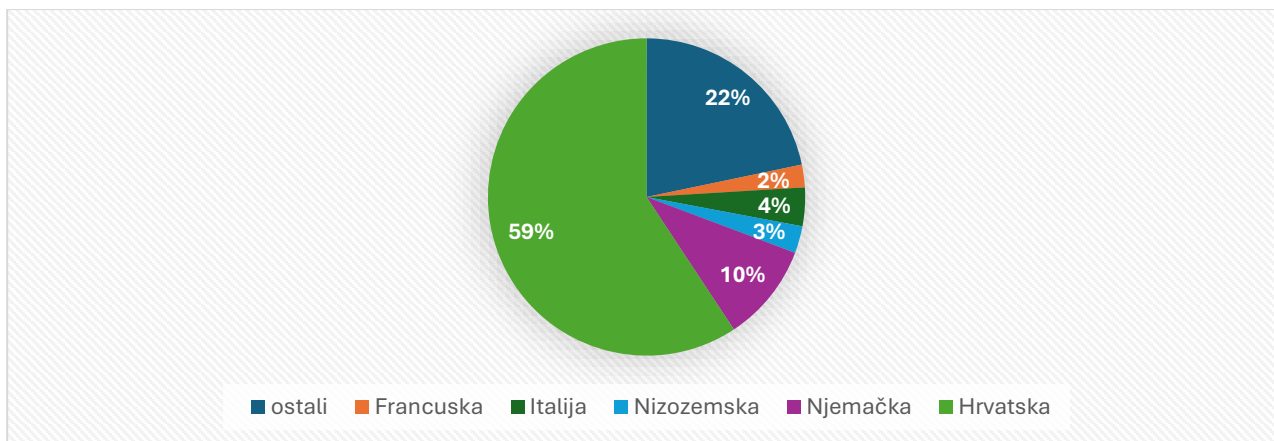
Grafikon 7 Noćenja po mjesecima u 2023. na području Gorskog kotara

Izvor: Turistička zajednica Gorskog kotara. *Godišnji program rada turističke zajednice Gorskog Kotara za 2023. godinu*, <https://gorskikotar.hr/wp-content/uploads/2023/06/Godisnji-program-rada-TZGK-za-2023.pdf> (pristupljeno 8.9.2024.)

Gorski kotar u 2023. godini u najvećem broju posjetili su domaći turisti, a od stranih gostiju Nijemci, Talijani, Francuzi i Nizozemci.

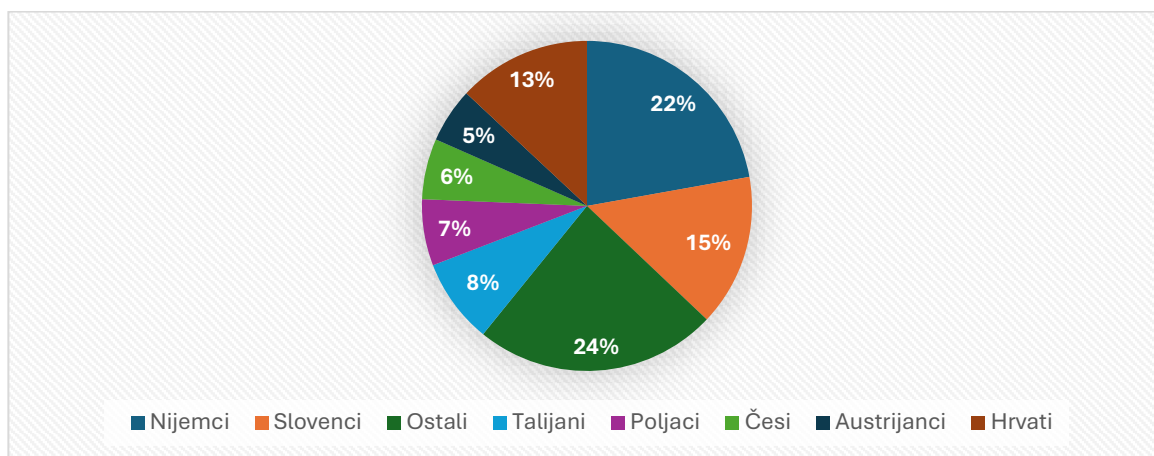
Grafikon 8 Udio noćenja po tržištima u 2023. godini na području Gorskog kotara

Izvor: Turistička zajednica Gorskog kotara. *Godišnji program rada turističke zajednice Gorskog Kotara za 2023. godinu*, <https://gorskikotar.hr/wp-content/uploads/2023/06/Godisnji-program-rada-TZGK-za-2023.pdf> (pristupljeno 8.9.2024.)

Na području Like kao najbrojniji strani gosti posljednjih godina ističu se Nijemci, nakon kojih slijede Slovenci, Poljaci, Česi, Mađari, Austrijanci i Talijani.²⁰

Grafikon 9 Udio noćenja po tržištima u 2023. godini na području Like

Izvor: Turistička zajednica Ličko-senjske županije. *Izvešće o ostvarenju programa rada sa financijskim izvješćem za 2023. godinu*, <https://visit-lika.com/uploads/files/Izvjescje%20o%20radu%202023.g..pdf> (pristupljeno 8.9.2024.)

²⁰ Turistička zajednica Ličko-senjske županije, *Izvešće o ostvarenju programa rada sa financijskim izvješćem za 2023. godinu*, <https://visit-lika.com/uploads/files/Izvjescje%20o%20radu%202023.g..pdf>, pristupljeno 2. 9. 2024.

1.3. Specifični oblici turizma

U današnje vrijeme se turizam kao globalni fenomen diversificira na posebne oblike turizma koji se temelje na koncepciji održivosti. Specifični oblici turizma pri oblikovanju turističkog proizvoda stavljaju turista u fokus te se diversifikacijom turističke ponude turistički proizvod prilagođava manjim skupinama turista.²¹ Ovaj pojam definira se kao organizacija različitih vrsta turizma usklađenih s društvenim i prirodnim vrijednostima lokalne zajednice koje omogućavaju domaćinu i gostima da uživaju u pozitivnom i vrijednom iskustvu kroz zajedničko interaktivno druženje.²²

Obilje navedenih atrakcija i prirodnih resursa Gorske Hrvatske dobar je temelj za razvoj raznih oblika turizma - adrenalinski, zdravstveni, zimski, eko turizam, ruralni, sportski te lovni i ribolovni. Trenutno više prihoda donosi turizam u ljetnim mjesecima budući da zimski turizam sa svojom ponudom skijališta na Platku, oko Mrkopolja, Begovog Razdoblja, Tršća i Delnica ne zadovoljava sve potrebe suvremenih skijaša, iako ima povoljne prirodne uvjete.

Turistička ponuda ove regije može zadovoljiti razne skupine turista pa se stoga uz dječji, omladinski, obiteljski te turizam treće dobi usporedno mogu razvijati i neki oblici aktivnog i pustolovnog turizma, kao što su primjerice: brdski biciklizam, rafting i kajakaštvo.²³

Uz jezera i rječice razvija se lovni i ribolovni turizam, u očuvanoj prirodi zdravstveni i ekološki turizam te ruralni turizam na goranskim farmama. Budući da se Gorska Hrvatska nalazi u blizini mora, zbog sezonskih migracija turista razvijaju se izletnički i tranzitni turizam s kraćim boravcima.²⁴

Specifični oblici turizma potiču novu koncepciju razvoja turističke destinacije koja se orijentira prema potražnji te specifičnim potrebama potražnje, a temelji se na održivosti te sustavnom principu istraživanja tržišta. Uz to osiguravaju dugoročan, reguliran te lokalno orijentiran razvoj.²⁵

²¹ Škrget, D. „Kulturni turizam kao strategija razvoja grada Osijeka“. Diplomski rad. Varaždin: Sveučilište Sjever, 2024., str 7.

²² Čorluka, Matošević Radić i Geić, „*Selective Forms of Tourism – the Way of Extending the Summer Season*“, 91.

²³ Batina, „*Baština Gorskog kotara i njezina primjena*“, 190.

²⁴ Knežević i Grbac Živković, „*Promjene gospodarskog značenja tranzitnog turizma u Gorskom kotaru*“, 181.

²⁵ Kesar, „*Specifični oblici turizma kao nositelji održivog razvoja destinacije*“, 80.

1.3.1. Eko turizam

Prema definiciji Svjetske turističke organizacije (eng. The World Tourism Organization – UNWTO), ekoturizam se navodi kao vrsta turizma sa sljedećim karakterističnim obilježjima:²⁶

- temeljen je na prirodi, glavna je motivacija posjeta turista promatranje i uvažavanje prirode te tradicionalne kulture koje prevladavaju u prirodnim područjima
- najčešće ga organiziraju specijalizirane putničke agencije za male grupe, a na destinacijama su partneri pružatelja usluga obično manje tvrtke koje su u lokalnom vlasništvu
- ima obrazovne i interpretacijske značajke
- minimizira negativne utjecaje na prirodno te na društveno - kulturno okruženje
- raznim načinima podržava održavanje prirodnih područja koja se koriste kao ekoturističke atrakcije

Eko turisti su posjetitelji svih kategorija zaštićenih područja čija je svrha putovanja proučavanje relativno nedirnutih prirodnih područja te divljenje prirodnim specifičnostima i kulturnoj baštini.²⁷ U prostorna područja posebne prirodne privlačnosti koja su pod zaštitom države kao vrijedni spomenici prirode sa sačuvanim ili neznatno izmijenjenim ekosustavima najposjećeniji su nacionalni parkovi Plitvička jezera i Risnjak, park šume Golubinjak u Lokvama i Japlenški u Delnicama, strogi rezervat prirode Bijele i Samarske stijene te rezervati Vražji prolaz i Zeleni vir.

²⁸ Nacionalni park Risnjak, smješten na krajnjem sjeverozapadu Gorskog kotara, nekada je bio divljina i dom raznim divljim vrstama, uključujući vukove, medvjede i risove. Po tim životinjama je cijela planina i dobila naziv. Zbog bogatstva biljnih i životinjskih vrsta, hidroloških značajki, geomorfoloških obilježja i drugih jedinstvenih obilježja regije, središnji (31 km²) dio Risnjaka proglašen je nacionalnim parkom 1953. godine.²⁹ Najčešći motiv dolaska posjetitelja na ovo područje je prirodan krajolik u kojem imaju mogućnost planinarenja i šetnje. Još jedno ekološko područje, pod najstrožim režimom zaštite su Bijele i Samarske stijene. Ovaj strogi prirodni rezervat prepoznatljiv je po nevjerojatnim oblicima stijena koje su ponegdje visoke čak 50 metara

²⁶ World Trade Organization, <https://www.wto.org/> pristupljeno 1.9.2024.

²⁷ Bakan i Jaković, Ekoturizam: Autorizirana predavanja i primjeri vježbi, 2015.

²⁸ Jakša Opačić, Nezaboravni izleti Hrvatskom, 17.

²⁹ Nacionalni park Risnjak, <https://www.np-risnjak.hr/>, pristupljeno 1.9.2024.

te su pune rasjeda, žljebova i pukotina.³⁰ Zbog specifičnog reljefa ovo područje je teško prohodno i nepristupačno, a ostatak područja prekrivaju nepregledne šume.

Slika 1 Bijele i samarske stijene

Izvor: Hrvatska puna života, <https://croatia.hr/hr-hr/outdoor-i-aktivni-odmor/setanje-i-planinarenje/bijele-i-samarske-stijene>, (pristupljeno 7.6.2024.)

Dvadeset slapova rijeke Slunjčice ulijeva se u Rastoke, predio Slunja koji je popularno turističko odredište. Prve mlinice, koje su od 17. stoljeća stajale uz sedrene barijere, bile su izvor inspiracije i divljenja piscima i putopiscima. Rastoke su šezdesetih godina prošlog stoljeća proglašene spomenikom kulture te prirodnom i urbanom rijetkošću.³¹ Osim ponude i prodaje svježih mljevenih žitarica i kruha proizvedenog od raznih žitarica, turistima se sada pokazuje kako su njihovi preci živjeli na ovom mjestu.

Biser Gorske Hrvatske su zasigurno Plitvička jezera, naš najstariji nacionalni park. Njihovu ljepotu prepoznao je i UNESCO, uvrstivši ih na popis svjetske baštine 1979. godine.³² Tridesetak

³⁰ Primorsko-goranska županija, Bijele i Samarske stijene, <https://ju-priroda.hr/wp-content/uploads/2018/02/Bijele-i-Samarske-stijene.pdf>, pristupljeno 2.9.2024.

³¹ Slunj – Rastoke, <https://slunj-rastoke.hr/>, pristupljeno 1.9.2024.

³² Bralić, „Hrvatski Nacionalni Parkovi“, 42.

godina ranije osnovan je nacionalni park koji se sastoji od šesnaest međusobno povezanih plavo-zelenih jezera, unatoč činjenici da su posjetitelji ovu regiju posjećivali još od kasnih 1800-tih, kada su izgrađeni prvi smještajni objekti. Plitvička jezera danas su najposjećeniji nacionalni park u Hrvatskoj koji godišnje privuče više od milijun posjetitelja.³³

Slika 2. Plitvička jezera

Izvor: NP Plitvička jezera, <https://np-plitvicka-jezera.hr/en/amazing-facts-about-plitvice-lakes/lakesoftheplitvicelakesnationalparkincroatia/> (pristupljeno 7.6.2024.)

Dojmljivi hidrološki spomenik prirode je vrelo rijeke Une. Posjetitelje privlači tirkizno plavo jezerce koje je krški izvor Une, rijeke koja se nakon više od 200 kilometara kod Jasenovca ulijeva u Savu. Samo vrelo smješteno je ispod strme stijene, a prema najnovijim istraživanjima, duboko je više od dvjesto metara.³⁴ Iako je previše hladna za kupanje, Una je zanimljiva i za sve ljubitelje adrenalinskih aktivnosti na vodi. Gotovo netaknuta priroda Gorske Hrvatske privlačna je u svako godišnje doba te je prava prirodna oaza koja nudi brojne atrakcije i znamenitosti.

³³ Nacionalni park Plitvička jezera, <https://np-plitvicka-jezera.hr/>, pristupljeno 1.9.2024.

³⁴ Novi list, <https://www.novolist.hr/novosti/hrvatska/vrelo-une-peti-je-najdublji-izvor-na-svijetu-jeste-li-kad-posjetili-rupu-bez-dna-koja-ostavlja-bez-daha/>, pristupljeno 2.9.2024.

Kao primjer promoviranja održivog turizma i očuvanja prirodnih resursa navodi se Park šuma Gorski kotar u kojem se nalaze brojne biciklističke rute i pješačke staze te istovremeno pruža edukativne programe o ekološkim praksama i biodiverzitetu.³⁵ Delničke i Tršćanske špilje također su prirodne atrakcije koje nude jedinstvene doživljaje za turiste kroz organizirane ture u kojima imaju mogućnost istražiti podzemne ljepote Gorske Hrvatske, a istovremeno se vodi briga o očuvanju osjetljivih ekosustava.³⁶ Izletnički centar „Zeleni vir“ nudi šetnje i obilaske istoimenog vodopada u kojima posjetitelji imaju mogućnost edukacije o lokalnim ekosustavima te očuvanju okoliša.³⁷ Eko turizam na području Gorske Hrvatske doprinosi očuvanju flore i faune, podupire lokalne zajednice te istovremeno obrazuje o važnosti očuvanja okoliša. Predstavlja važan segment u razvoju održivog turizma regije budući da je fokusiran na promicanje održivih praksi i očuvanje prirodnih resursa. Zahvaljujući biodiverzitetu i netaknutoj prirodi, Gorska Hrvatska je idealna destinacija za razvitak eko turizma - promocijom održivih turističkih praksi, posjetiteljima se pruža autentični doživljaj u očuvanom okruženju.

1.3.2. Pustolovni turizam

Prema definiciji Adventure Travel Trade Associationa, pustolovni turizam definira se kao putovanje koje sadrži najmanje dva od navedena tri elementa – prirodno okruženje, fizičke aktivnosti i dodir s lokalnom kulturom.³⁸ Pustolovni turist upoznaje prirodu i okolinu istražujući mjesta uz pomoć raznih aktivnosti. Aktivnosti pustolovnog turizma koje nudi Gorska Hrvatska su lov i ribolov, slobodno penjanje, spelologija, jahanje, planinarenje, biciklizam, vodene aktivnosti (kajaking, rafting) te aktivnosti u sklopu adrenalinskih parkova.³⁹ Raznolikost terena i krajolika omogućuje vožnju biciklom po uređenim, divljim, jednostavnim ili zahtjevnim stazama. Bilo na gradskom ili brdskom biciklu, individualno, grupno ili kao dio ture, vožnja biciklom po Gorskoj Hrvatskoj odličan je način za rekreaciju i uživanje u ljepoti okolice. Vožnja biciklom je moguća na označenim rutama s različitim stupnjevima težine. Posebno je fascinantna Goranska biciklistička transverzala koja povezuje sve goranske gradove. Najpoznatije biciklističke rute su Brod Moravica, devet označenih biciklističkih ruta koje vijugaju općinom

³⁵ Under Dreamskies <https://underdreamskies.com/2021/11/04/gorski-kotar-prirodne-atrakcije-koje-bi-trebao-posjetiti/>, pristupljeno 1.9.2024.

³⁶ eKvarner, <https://www.ekvarner.info/gastro-i-turizam/turizam/spilje-jame/delnice/1262>, pristupljeno 1.9.2024.

³⁷ Zeleni vir, <https://zelenivir.com.hr/>, pristupljeno 2.9.2024.

³⁸ Adventure Travel Trade Association, <https://www.adventuretravel.biz/>, pristupljeno 1.9.2024.

³⁹ Malnar, „Pustolovni turizam u Republici Hrvatskoj“, 21.

Fužine, staza koja povezuje Novi Vinodolski, more i Begovo Razdolje, najnaseljenije područje u Hrvatskoj, zelene staze Ravnogorske, Čabarske, Lokvarske i MTB staze.⁴⁰ Za pustolovne turiste, u Lici se nalaze jednostavne i zahtjevne planinarske staze od kojih su najpoznatije Premužićeva staza i Terezijana. U Gorskom Kotaru je osim planinarenja i pješaćenja označenim stazama vrlo popularno i nordijsko hodanje. Za sve istražitelje speloloških ljepota, Gorska Hrvatska nudi obilje jama, špilja te rijetkih vrsta flore i faune. Posjetiteljima su najzanimljiviji Pećinski park Grabovača kod Perušića, Baraćeve špilje, Cerovače pećine koje se nalaze na južnom dijelu Velebita te Lukina jama u NP Sjeverni Velebit, koja je ujedno 14. najdublja jama na svijetu.⁴¹ U Lici, točnije mjestu zvanom Rizvanuša, nalazi se jedan od najpoznatijih hrvatskih zabavnih parkova. Za sve ljubitelje adrenalina dostupno je mnoštvo uzbudljivih aktivnosti poput raftinga, quadova, kajaka ili jeep safarija, velikih ljuljački, streljaštva, slobodnog penjanja i ziplinea koji može dosegnuti brzinu od čak 120 km/h.⁴² Budući da je ovo područje bogato vodama, posjetitelji ga mogu istražiti i putem vodenih aktivnosti – vožnjom kanuima ili kajacima rijekom Gackom te raftingom na rijeci Uni. Jahanje je moguće na ranču Vrelo i u Tršću gdje posjetitelji osim rekreativnog terenskog jahanja imaju mogućnost pohađanja škole jahanja.⁴³ Zimi su posjetiteljima omiljene aktivnosti sanjkanje i skijanje.

Slika 3. Premužićeva staza

Izvor: Svijet putovanja, <https://svijetputovanja.hr/putovanje/premuziceva-staza-i-np-sjeverni-velebit> (pristupljeno 20.6.2024.)

⁴⁰ Kvarner – Gorski kotar Bike, <https://gorskikotarbike.com/>, pristupljeno 2.9.2024.

⁴¹ Gorski kotar, <https://gorskikotar.hr/spilje/> pristupljeno 3.9.2024.

⁴² Rizvan city, https://adria-velebitica.hr/rizvan-city/?gad_source=1&gclid=EAIaIQobChMI15uq4a-gjAMV7JSDBx3YDzFjEAAYASAAEgIDYfD_BwE pristupljeno 2.9.2024.

⁴³ Vila Snjeguljica, https://www.vila-snjeguljica.com/aktivan_odmor_cabar.php pristupljeno 2.9.2024.

Kao primjeri dobre prakse pustolovnog turizma na ovom području ističu se:

- Park prirode Gorski kotar – park koji posjetiteljima nudi opsežnu mrežu staza kako bi istražili prirodne ljepote uz brojne pustolovne aktivnosti koje uključuju biciklizam, planinarenje te vođene ture kroz planinske predjele⁴⁴
- Zipl-line Kupjak – centar u blizini Delnica koji omogućuje posjetiteljima da dožive adrenalin u kombinaciji s pogledom na prirodu Gorske Hrvatske, uz strogo pridržavanje ekoloških i sigurnosnih standarda⁴⁵
- Kanuing rijeci Kupi – aktivnost u kojoj avanturisti uživaju spuštanjem niz slapove i hodanjem kroz korita rijeka⁴⁶

Ovaj oblik turizma pruža visoki adrenalin, potiče posjetitelje na povezivanje s prirodom te nudi avanture kao što su planinarenjem, vožnja brdskim biciklima te zip-lining. Gorska Hrvatska ima potencijal za daljnje razvijanje ovog oblika turizma zahvaljujući raznolikoj prirodi, uključujući rijeke, planine i kanjone. Koristi svoje prirodne resurse kako bi omogućila avanturističke aktivnosti, a istovremeno se posvećuje promociji održivih praksi i očuvanju okoliša.

1.3.3. Ruralni turizam

Ruralni turizam je jedan od najznačajnijih specifičnih oblika turizma koji se primarno javlja na lokacijama najudaljenijim od gradskih središta i popularnih turističkih odredišta. Poznatije su kao "zaostale" i "pasivne" regije u kojima je nekoć poljoprivreda bila primarni izvor prihoda. Danas ta područja prolaze kroz značajnu transformaciju, ali onu koja je nažalost povezana s negativnim socijalnim predznacima.⁴⁷ Takva regija je upravo Gorska Hrvatska. Glavne komponente održivog turizma uključene su u ruralni turizam. To obično uključuje ponovno oživljavanje ekološke, poljoprivredne proizvodnje i uključivanje turista u aktivnosti koje se odvijaju u ruralnim područjima. Aktivnosti koje se podrazumijevaju su konzumacija domaćih proizvoda, upoznavanje i sudjelovanje posjetitelja u tradicijskim i poljoprivrednim radovima,

⁴⁴ Under Dreamskies <https://underdreamskies.com/2021/11/04/gorski-kotar-prirodne-atrakcije-koje-bi-trebao-posjetiti/>, pristupljeno 1.9.2024.

⁴⁵ Adrenalin park Kupjak, <https://www.adrenalinpark.com.hr/> pristupljeno 2.9.2024.

⁴⁶ Kanuing Kupa, <https://kanuing-kupa.com/>, pristupljeno 1.9.2024.

⁴⁷ Obradović, „Ruralni turizam kao temelj ruralnog razvoja gorske Hrvatske“, 41.

neposredan kontakt s domaćim životinjama te upoznavanje s lokalnim običajima i kulturom.⁴⁸ Krajolik Gorske Hrvatske, seoske cjeline i tradicionalna ruralna arhitektura odlikuju se izvrsnim prostornim kvalitetama. Stvorili su ih pojedinci koji su znali kako urediti izvorne vrijednosti da najbolje zadovolje vlastite potrebe. Te karakteristike čine ruralno prostorno nasljeđe koje zaslužuje iznimnu zaštitu, vrednovanje i izlaganje te pomno promišljanje o tome kako ga najbolje integrirati u suvremeno društvo. Za integraciju u suvremeni život nužno je davanje posebnih namjena; takve upotrebe i rješenja mogu se pronaći u industriji putovanja i turizma, kao i različitim oblicima muzeološke prezentacije.⁴⁹ Kako bi se valorizirala ruralna područja Gorske Hrvatske, najvažnije je utvrditi i dokumentirati područja i vrijednosti koje imaju ili bi mogle imati ulogu u ruralnom turizmu.⁵⁰

Na određeni način su izražena depopulacija i slaba naseljenost pridonijeli boljem očuvanju ovih područja, ali s druge strane, odsutnost utjecaja čovjeka, odumiranje poljoprivrede i stočarstva te degradacija krajolika, lokalnih pasmina i sorte biljaka i životinja su neke od negativnih posljedica.⁵¹ Lokalno stanovništvo može aktivno sudjelovati u zaštiti te se na taj način zaštićena područja i druga lokalna prirodna obilježja neće promatrati kao prepreka razvoju ako se prepoznaju dobrobiti koje ta mjesta mogu ponuditi. Neke od aktivnosti koje mogu pomoći ruralnom razvoju područja su:⁵²

- promicanje zaštićenih područja na lokalnoj razini i očuvanje postojećih struktura
- procjena vrijednosti zaštićenih područja i drugih prirodnih vrijednosti
- izlaganje lokalnih poljoprivrednih dobara, tradicijskih rukotvorina i proizvoda domaće radinosti
- stvaranje lokalnih etno-muzeja i muzeja na otvorenom,
- zadovoljavanje potreba posjetitelja zaštićenih područja i drugih prirodnih vrijednosti regije
- iskorištavanje prirodnih značajki područja
- stvaranje mirnog i zdravog ozračja za dulji boravak i oporavak
- razvoj seoskog turizma vezanog uz posjećivanje zaštićenih područja i prirodnih znamenitosti

⁴⁸ Pavoković, Randić i Šišić, „Važnost zaštićenih područja za razvoj ruralnog turizma u Gorskom kotaru“, 2.

⁴⁹ Batina, „Baština Gorskog kotara i njezina primjena“, 190.

⁵⁰ Ibid

⁵¹ Pivčević i Mandić, „Potencijal turizma u revitalizaciji ruralnih područja za očuvanje i valorizaciju zavičajne baštine“, 3.

⁵² Čavrak, „Održivi razvoj ruralnih područja Hrvatske“, 72.

Kao najveći izazovi izdvajaju se stvaranje i očuvanje postojećih atrakcija, razvoj poduzetništva i marketinga te osiguravanje kvalitetnih usluga budući da oni mogu značajno utjecati na broj posjetitelja.⁵³ U plan održivog ruralnog razvoja potrebno je uvrstiti ekološke oblike poljoprivrede kao što su organska poljoprivreda, biodinamička poljoprivreda te eko-poljoprivreda - vrste koje najmanje štete okolišu i prirodnim vrijednostima.⁵⁴ Obiteljska gospodarstva su velik dio tradicije ovog područja, no još nema popune sinergije s iznajmljivačima i turizmom.⁵⁵

Jedan od najboljih primjera ruralnog turizma Gorske Hrvatske je autohtono seosko domaćinstvo "Ruralni turizam Kod Josipa". Ovaj obiteljski turističko – ugostiteljski obrt bavi se pružanjem usluga u domaćinstvu. Fokus je na ekološkom uzgoju i domaćoj, zdravoj i kvalitetno spravljenoj hrani. S okolnih OPG-ova nude kvalitetne sireve i druge proizvode te se njihova ponuda sve više širi.⁵⁶ Najviše posjetitelja dolazi u ljeto, a to su većinom Francuzi, Nijemci, Austrijanci i Talijani.⁵⁷ Gosti se često vraćaju, prosječno se zadržavaju tri dana, a cilj je poraditi na tome da se njihov boravak produži. Velika prednost je kvalitetna hrana, no smatraju da u okolini nedostaje dodatnih sadržaja za posjetitelje.⁵⁸

⁵³ Puja, „*Ruralni turizam u Hrvatskoj*“, 32.

⁵⁴ Priručnik za provedbu pristupa LEADER u Hrvatskoj, „Zajedno za održivi razvoj ruralnih područja“, https://www.odraz.hr/wp-content/uploads/2020/09/leader-prirucnikzajedno-za-odrzivi-razvoj_web.pdf, pristupljeno 1.9.2024.

⁵⁵ Žgela, I. „*Izazovi ruralnog turizma Gorskog kotara*“. Diplomski rad. Opatija: Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, 2023.

⁵⁶ Hrturizam, <https://hrturizam.hr/josip-turk-zbog-klizista-i-suzene-ceste-nece-nam-moci-pristizati-gosti-cime-nam-je-ugrozena-egzistencija>, pristupljeno 3.9.

⁵⁷ Agroklub, <https://www.agroklub.com/seoski-turizam/josip-turk-prirodne-ljepote-gorskog-kotara-nisu-dovoljne-gosti-traze-sadrzaje/70435/>, pristupljeno 1.9.2024.

⁵⁸ Ibid

Slika 4. Ruralni turizam "Kod Josipa"

Izvor: Agroklub, <https://www.agroklub.com/agrogalerija/ruralni-turizam-kod-josipa-13745/#gallery-4> (pristupljeno 29.6.2024.)

Dobar primjer prakse ruralnog turizma u Gorskoj Hrvatskoj je mala turistička agencija „Lynx and Fox“ koja nudi organizirane obilaske ovog područja. Ova agencija specifična je po tome što posjetiteljima omogućuje potpuni doživljaj destinacije obilaskom OPG-ova, manifestacija, kulturnih znamenitosti te upoznavanjem s tradicionalnom gastronomijom.⁵⁹ U mjestu Lukovdol stanuje obitelj Krizmanić koja razvija ruralni turizam kombinacijom života u prirodi, domaće hrane, mira i zelenila. Bitno je spomenuti kako imaju ljetnu i zimsku ponudu – ljeti nude sve što raste u njihovom vrtu (uz to i domaće slastice), dok zimi nude krvavice, sarmu, police sa špekom i sl. Posjetitelji posebno cijene njihove domaće proizvode, stoga imaju u planu pokrenuti pogon za sušenje povrća i proizvodnju domaće vegete u budućnosti.⁶⁰ Na području Gorske Hrvatske nalazi se veliki broj malih, još uvijek neistraženih područja koja imaju preduvjet postati ruralne destinacije i time pridonijeti njenoj revitalizaciji. Mogućnost razvitka ruralnog turizma je velika, stoga obogaćenjem ponude, zajedničkim djelovanjem te očuvanjem i zaštitom ovo područje može postati prepoznatljiva održiva ruralna destinacija tijekom cijele godine.

⁵⁹ Frković, „Značaj i uloga ruralnog turizma u revitalizaciji Gorskog kotara“, 38.

⁶⁰ Vilicom kroz Hrvatsku, <https://vilicomkrozhrvatsku.com/objave/pricamo/gorski-kotao-nas-vodi-na-seoski-turizam-obicitelji-krizmanic/vanja-vukadinovic/>, pristupljeno 2.9.2024.

1.3.4. Zimski turizam

Zimski turizam podrazumijeva turiste kojima su zimske aktivnosti jedan od primarnih motiva dolaska u turističku destinaciju.⁶¹ Za razliku od primorskog područja, gdje se istovremeno mogu smjestiti milijuni ljudi, skijališta su daleko manjeg kapaciteta. U skijalištima postoji ograničen broj slobodnih mjesta, kao i mjesta na žičarama i pratećim sadržajima. Isto tako, nisu sva mjesta pogodna za skijanje turista, ali staze bi trebale biti dobro održavane.⁶² Srećom, kvaliteta ponude već je dugo u fokusu turizma Kontinentalne Hrvatske, a glavni cilj iznajmljivača je stvoriti privlačan smještaj za odmor u kojem se posjetitelj uvijek osjeća idealno.⁶³ Kao što je pokazala 2023. godina, prirodni snijeg ključan je za hrvatski zimski turizam. Nažalost, to je problem koji se treba riješiti investicijom u topove za proizvodnju umjetnog snijega kako bi se stvorili uvjeti pogodni za višemjesečno skijanje.⁶⁴ Snijeg predstavlja priliku za rast hrvatskog zimskog turizma, ali još uvijek ima mnogo izazova koje treba prevladati. Turističku strategiju fokusiranu na zimski turizam trebalo bi početi provoditi u praksi ukoliko je krajnji cilj privući kvalitetne posjetitelje koji su spremni potrošiti puno novca u Hrvatskoj tijekom zime. Iako u Hrvatskoj sveukupno nema puno snježnih oborina, Gorski kotar i Lika doista se mogu pohvaliti obiljem snijega i brojnim snježnim danima. Unatoč činjenici da mnogi Hrvati snijeg vide kao prijetnju, on je zapravo prilika za razvoj novog oblika turizma.⁶⁵ Na ovom području nalazi Hrvatski olimpijski objekt Bjelolasica te zimski objekt Begovo Razdolje, koji je ujedno i najviše naselje u Hrvatskoj.⁶⁶ Turisti imaju mogućnost posjeta Gorskog sjaja Kupjaka - staze za sanjkanje s pokretnom trakom.⁶⁷ Sanjkalište s pokretnom trakom može se koristiti na Čelimbaši u Mrkoplju. Tobogan bez pokretne trake u blizini Planinarskog centra Petehovac u Delnicama se ne naplaćuje, a planinarski dom nudi piće za van i ručak u zatvorenom prostoru.⁶⁸ U Tršću postoji staza za sanjkanje, užina, smještaj i najam guma za sanjke. Jedna od najpopularnijih lokacija je sanjkalište Vujnovići i malo skijalište kod planinarskog doma Kamačnik u Vrbovskom. Planinarski dom i caffè bar Kamačnik u blizini nude smještaj i osvježenje. Staza za sanjkanje bez pokretne trake

⁶¹ Marinović, D.: *Sportski turizam*, Završni rad, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Pula, 2020., str. 19.

⁶² Novi list, <https://www.novolist.hr/rijeka-regija/gorski-kotar-ima-velike-mogucnosti-za-zimski-turizam-no-snjezni-vikendi-i-lockdown-razotkrili-su-i-mane-najplaninskijeg-dijela-hrvatske/>, pristupljeno 2.9.2024.

⁶³ IQM Destination, <https://iqmdestination.com/o-projektu/>, pristupljeno 1.9.2024.

⁶⁴ Investpgž, <https://investpgz.hr/>, pristupljeno 3.9.2024.

⁶⁵ Krstinić Nižić i Šverko Grdić, „*Winter Tourism in Croatia: Is It Possible?*“, 4.

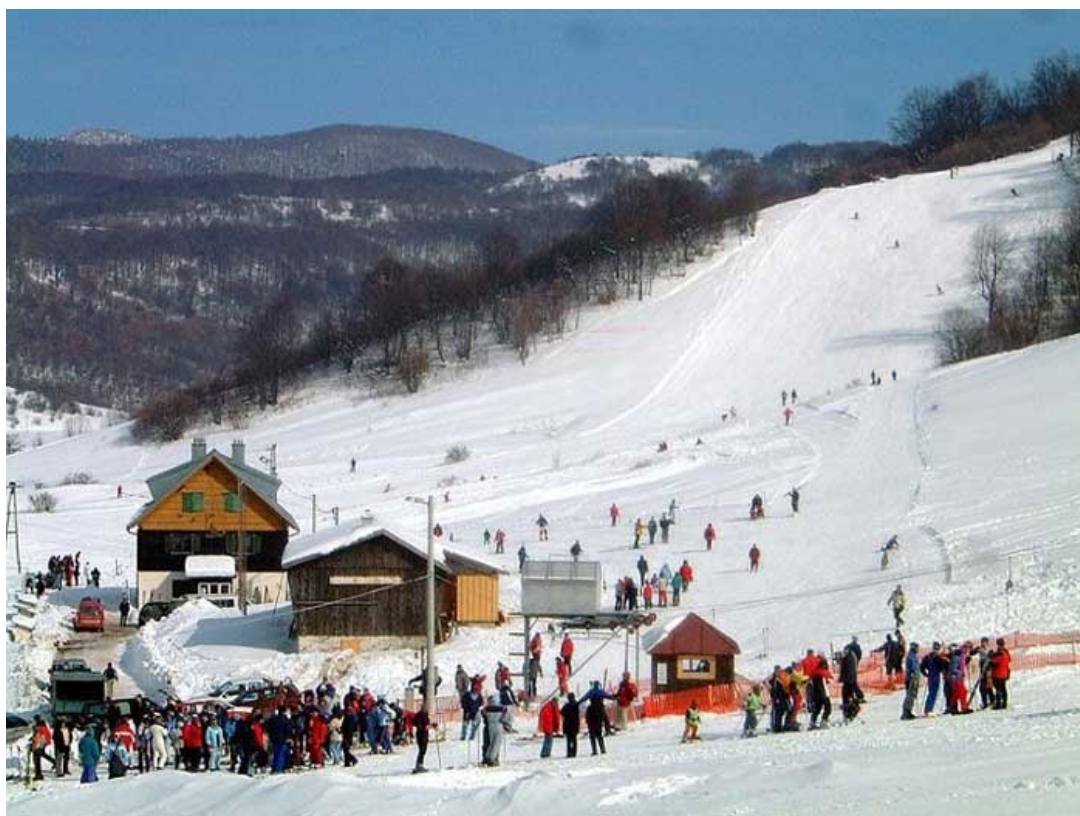
⁶⁶ Punkufer, <https://punkufer.dnevnik.hr/clanak/putovanja/begovo-razdolje---778717.html>, pristupljeno 1.9.2024.

⁶⁷ Tripadvisor, https://www.tripadvisor.com/AttractionsNear-g1027142-d4388153-Delnice_Station-Delnice_Primorje_Gorski_Kotar_County.html, pristupljeno 2.9.2024.

⁶⁸ Underdreamskies, <https://underdreamskies.com/2024/01/19/veliki-vodic-kroz-gorski-kotar-gdje-na-skijanje-i-sanjkanje/>, pristupljeno 2.9.2024.

postoji u Lokvama te u Ravnoj Gori koja ujedno nudi i „Malu školu skijaškog trčanja“ .⁶⁹ Za nordijsko skijanje predlaže se posjet Ravnoj Gori, Delnicama, Mrkoplju na Vrbovkoj poljani te na području Zagmajne. Alpsko skijanje moguće je samo pri većoj količini snijega na Čelimbaši i u Vujnovićima.⁷⁰ Osim zimskih sportova, Gorska Hrvatska nudi i zimske manifestacije od kojih je najpoznatija ona u Fužinama – doček Nove godine u podne. Adventski program ovog mjesta održava se na dvije lokacije, u centru Fužina te na izletištu Šumska bajka.⁷¹ Neke od aktivnosti koje se posjetiteljima nude su vožnja kočijom i božićnim vlakićem. U špilji Vrelo održavaju se koncerti, a posjetiteljima je posebno privlačna šetnja pod bakljama uz jezero Bajer.⁷²

Slika 5. Skijalište Čelimbaša - Mrkopalj

Izvor: Torpedo.media, <https://torpedo.media/otvoreno-jos-jedno-domace-skijaliste-celimbasa-u-mrkoplju/> (pristupljeno 1.7.2024.)

Ski centar Petehovac predstavlja odličan primjer zimske destinacije budući da posjetiteljima nudi razne skijaške staze – za početnike i iskusne skijaše. Osim skijanja, moguće su aktivnosti poput

⁶⁹ Turističke priče, <https://www.turistickeprice.hr/stize-nam-snijeg-gorski-kotar-i-njegova-sanjkalista-vas-cekaju/> pristupljeno 2.9.2024.

⁷⁰ HRT, <https://radio.hrt.hr/radio-rijeka/vijesti/nordijsko-skijanje-sve-popularnije-u-gorskome-kotaru-4988701> pristupljeno 1.9.2024.

⁷¹ Košeto, „Stavovi lokalnog stanovništva o ponudi turističkih događanja na području Gorskog kotara“, 49.

⁷² Gorski kotar, <https://gorskikotar.hr/category/dogadjanja/> pristupljeno 1.9.2024.

sanjkanja i vožnje biciklom po snijegu. Kako bi se doprinijelo sigurnosti, održavaju se redoviti sigurnosni pregledi staza te se pružaju edukativne usluge za nove skijaše.⁷³ U zimskoj sezoni organiziraju su ture kroz područje Gorskog kotara zahvaljujući raznim stazama koje omogućuju posjetiteljima da dožive zimsku idilu i krajolik pokriven snijegom. Također se nude i ture koje uključuju edukaciju o zimskim ekosustavima te prilagodbi životinja na zimske uvjete.⁷⁴ Posebne zimske programe nudi i izletnički centar „Vražji prolaz“ koji uključuje vođene ture kroz snježne i ledene formacije, a istovremeno educira posjetitelje o formiranju ledenih struktura te utjecaju zime na okoliš.⁷⁵ Na području Gorske Hrvatske zimski turizam predstavlja značajan segment održivog turizma. Pruža zimske aktivnosti poput snowshoeinga, skijanja, sanjkanja te zimskog izleta, dok uz to uključuje očuvanje prirodnih resursa. Ova regija nudi idealne uvjete za zimski turizam budući da omogućuje posjetiteljima da zimi uživaju u prirodi kroz razne aktivnosti, uz održavanje i promicanje održivih praksi i očuvanju ekosustava.

1.4. SWOT analiza turizma Gorske Hrvatske

Kako bi se izradio plan turističkog razvoja Gorske Hrvatske, potrebno je evaluirati pojedine elemente sadašnjeg stanja i budućeg turističkog razvoja destinacije. Jedna od najpoznatijih i osnovnih tehnika analize je SWOT analiza koja ističe četiri aspekta:⁷⁶

- Snage (eng. Strengths)
- Slabosti (eng. Weaknesses)
- Prilike (eng. Opportunities)
- Prijetnje (eng. Threats)

Ključne i najintenzivnije karakteristike koje imaju potencijal pretvaranja u dugoročno održive konkurentske prednosti, odnosno kao najveće snage ove destinacije ističu se:⁷⁷

⁷³ Ski resort info, <https://www.skiresort.info/ski-resort/petehovac-delnice/> pristupljeno 1.9.2024.

⁷⁴ Gorske novosti, <https://gorskenovosti.net/2024/07/01/visemjesečni-projekt-edukacijama-okruglim-stolom-i-konferencijom-gorani-informirani-o-eu/> pristupljeno 1.9.2024.

⁷⁵ Croatia4travel, <https://croatia4travel.com/gorski-kotar/> pristupljeno 2.9.2024.

⁷⁶ Turistička zajednica Gorskog kotara, *Master plan turističkog razvoja Gorskog Kotara* https://crosport.club/gorskikotar.hr/wpcontent/uploads/2022/05/Master_plan_turistickog_razvoja_Gorskog_kotara.pdf pristupljeno 10.6.2024.

⁷⁷ Primorsko – goranska županija, *Plan razvoja Gorskog kotara za razdoblje 2022.-2027.* https://www.cabar.hr/files/nacrt_prijedloga_plana_razvoja_gorskog_kotara_2022_2027.pdf pristupljeno 10.6.2024.

- mnoštvo prirodnih resursa, postojanje vodenih atrakcija (jezera i rijeke) te očuvanost šumskih površina
- očuvana flora i fauna
- kvaliteta prometne infrastrukture i autocesta Rijeka – Zagreb
- spremnost na suradnju svih ključnih lokalnih dionika destinacije zbog snažne potrebe za turističkim razvojem destinacije
- spremnost dionika lokalne samouprave i destinacijskog menadžmenta na osmišljavanje modela zajedničkog upravljanja turističkim razvojem
- spremnost turističkih dionika s državne razine na potporu razvoju turističkog proizvoda Gorske Hrvatske

Kao slabosti, karakteristike koje su barijere ostvarivanju uspjeha pravca razvoja Gorske Hrvatske navode se:⁷⁸

- niska konkurentnost turističke ponude
- neinovativna ponuda
- mali broj dionika sektora
- nedostatak stručnog i kvalitetnog kadra te opći nedostatak poduzetničke inicijative
- nedovoljan broj proizvođača autohtonih proizvoda
- visoka ovisnost o turističkom prometu i sezonalnosti
- visokosezonalna i nekonkurentna smještajna struktura
- nedostatak turističkih razvojnih projekata
- nedostatak jasnih razvojnih planove i vizije turističkog potencijala
- neiskorištenost postojećih zona ugostiteljsko – turističke i rekreativne namjene
- neefikasni model destinacijskog upravljanja i marketinga

Eksterni aspekti koji imaju pozitivan utjecaj na brzinu provedivosti i atraktivnost tj. prilike koje ova destinacija ima su:⁷⁹

- snažnija turistička valorizacija prirodne i kulturne baštine te povezanih atrakcija
- povoljan geostrateški položaj te blizina emitivnih tržišta

⁷⁸ Regionalna razvojna agencija Primorsko-goranske županije, *Plan razvoja Gorskog kotara 2021.-2027.* <https://prigoda.hr/wp-content/uploads/2021/11/ANALIZA-STANJA-GK.pdf> pristupljeno 10.6.2024.

⁷⁹ Pavlaković Farrel i Koščak, „*Program održivog razvoja Gorskog kotara*“, 229.

- postojanje velikog tržišta turističke potražnje u nacionalnom okviru u obližnjem priobalju
- iskorištavanje potencijala EU i državnih fondova za ulaganje u turističku infrastrukturu
- trend potražnje za destinacijama koje pružaju atraktivan doživljaj aktivnog odmora i očuvano prirodno okruženje
- postojanje prostora u vidu zemljišta i objekata pogodnih za realizaciju projekata i turističku valorizaciju
- osmišljanje efikasnijeg modela destinacijskog upravljanja i marketinga
- kvalitetnije prostorno planiranje te iskorištavanje snažnog potencijala zona ugostiteljsko-turističke i rekreativne namjene
- razvoj poljoprivrede i jačanje ruralnog doživljaja destinacije

Prijetnje, odnosno eksterni aspekti koji potencijalno mogu ograničiti ili donijeti određene rizike području Gorske Hrvatske su:⁸⁰

- globalna ekonomska kriza i/ili usporavanje rasta na ključnim emitivnim tržištima
- narušavanje očuvanosti prirode i nekontrolirano iskorištavanje resursa
- izostanak reakcije na nepovoljne demografske trendove te daljnja depopulacija i starenje stanovništva
- nastavak i daljnje pogoršanje klimatskih uvjeta koji utječu na smanjenje atraktivnosti potencijalnih aktivnosti u zimskom razdoblju
- neosiguravanje sredstava EU fondova za značajne strateške projekte razvoja turističke infrastrukture i aktivacije atrakcijskog potencijala
- rast kapaciteta smještaja koji nije u skladu s budućim tržišnim pozicioniranjem Gorske Hrvatske i razvoj smještajne ponude niže kvalitete
- rigidna politika očuvanja prirodnih resursa i nemogućnost efikasnog prostornog planiranja
- niske razina suradnje između lokalnih dionika i dionika nacionalne razine u segmentu upravljanja i iskorištavanja vodnog i šumskog potencijala

Na temelju prethodno navedenih podataka i SWOT analize Gorske Hrvatske jasno je da su prvenstvene prednosti regije izvrsna povezanost s ostatkom Republike Hrvatske, što čini blizinu obalnih gradova, kao i netaknut i čist okoliš, što stvara mogućnosti za razvoj turizma i ukupni napredak. Time je omogućeno putovanje u primorska područja te jednostavniji dolazak u Liku i

⁸⁰ Lokalna akcijska grupa Gorski kotar, *Lokalna razvojna strategija Gorskog kotara*, <https://www.lag-gorskikotar.hr/wp-content/uploads/2018/04/LRS-GK-2013.-2015..pdf> pristupljeno 10.6.2024.

Gorski kotar. Najveća prijetnja je odlazak mladih s ovih prostora i ostavljajući za sobom starije stanovništvo nesposobno za pokretanje posla ili bavljenje poljoprivredom.⁸¹ Kao značajna prednost SWOT analize izdvaja se iznimno povoljna geografska lokacija s obzirom da je u blizini emitivnih tržišta i priobalja gdje se odvija značajan turistički promet. Ovo područje pokazuje dugotrajni negativni demografski trend, unatoč neupitnom potencijalu. Taj se trend očituje u ubrzanju depopulaciji i starenju stanovništva, izazivajući sumnju ne samo u održivost turističkog razvoja, nego i u ukupnu ekonomsku održivost regije.⁸² Nemoguće je sa sigurnošću predvidjeti kada će se zbog sadašnjih klimatskih promjena pojaviti konkurentan proizvod usmjeren na zimske sportove (osobito skijanje). Iako golemo područje zaštićene divljine sa svojom osebujnom florom i životinjskim svijetom ima golem razvojni potencijal, još uvijek nije dovoljno značajna komponenta turističke ponude regije. Vidljiv je nedostatak turističke infrastrukture, posebice turističkih atrakcija i sadržaja koji bi bili razlog posjeta destinaciji.⁸³ Privatni sektor zainteresiran je za financiranje inicijativa povezanih s turizmom. Međutim, budućnost turističkog rasta Gorske Hrvatske je nejasna i stoga prilično nepoznata, što privatnim ulagačima čini izazov kako procijeniti rizik ulaganja u takvom scenariju. Nužno je pronaći model suradnje koji će omogućiti turističku valorizaciju i otvaranje razvojnih potencijala koji su do sada uglavnom bili neoptimalno iskorišteni, s obzirom na činjenicu da je jedna od glavnih prepreka dosadašnjem razvoju turizma upravo nedostatak odgovarajuće razine suradnje i koordinacije između lokalnih dionika i javnih poduzeća.⁸⁴

Postojeći pristup upravljanju destinacijom je neučinkovit, a Gorska Hrvatska nije dobro poznata niti vidljiva u turističkoj industriji, čak i uz dobre napore da se kombiniraju financijska sredstva.⁸⁵ Mreži turističkih zajednica nedostaje financijskih sredstava potrebnih za poduzimanje značajnih pomaka u razvoju proizvoda i marketinga. Digitalna prisutnost Gorske Hrvatske ocijenjena je nedostatnom, a u tom području izvrsnost sustava treba znatno unaprijediti.

⁸¹ Kotlar i Pelikan, „Različite percepcije o pripremljenosti mladih Gorskog kotara za tržište rada“, 36.

⁸² Ninčević, „Stanje i perspektive razvoja ruralnog turizma u Hrvatskoj“, 7.

⁸³ Košeto, „Stavovi lokalnog stanovništva o ponudi turističkih događanja na području Gorskog kotara“, 6.

⁸⁴ Narodne novine br. 123/17, „Strategija razvoja održivog turizma do 2023. godine“ https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2023_01_2_18.html pristupljeno 2.9.2024.

⁸⁵ Zaštita info, <https://zastita.info/hr/casopis/clanak/hrvatska-jos-bez-nacionalne-strategije-o-sigurnosti-u-turizmu,11444.html> pristupljeno 1.9.2024.

1.5. Destinacijski dionici

U razvoju svake turističke destinacije sudjeluju dionici koji imaju velik utjecaj na turizam. Destinacijskim dionikom smatra se svaka osoba, organizacija ili poduzeće koje ima utjecaj ili interes vezan uz destinaciju ili je na neki način obuhvaćen utjecajima djelovanja turizma.⁸⁶ Kako bi se pravilno planirao razvoj turizma te upravljanje turizmom određenog područja, važna je suradnja svih dionika, no treba uzeti u obzir to da nemaju svi dionici u destinaciji jednaku razinu moći i utjecaja na donošenje odluka ili aktivnostima suradnje. Dionici koji sudjeluju u turističkoj destinaciji mogu se podijeliti na:⁸⁷

- vladu (lokalnu, regionalnu, nacionalnu i međunarodnu) te vladine odjele povezane s turizmom
- turističke poduzetnike
- turističke organizacije (lokalne, regionalne, nacionalne i međunarodne)
- lokalno stanovništvo

Kako bi došlo do razvoja određene destinacije, svi od navedenih dionika moraju sudjelovati te imati dobru suradnju. Zadaća vlade i vladinih odjela povezanih s turizmom je donošenje odluka vezanih uz obnovu i izgradnju turističke infrastrukture – posebice razvoj prometnih veza kako bi turistička destinacija postala dostupnija posjetiteljima, te izgradnja turističkih smještajnih objekata. Turističke zajednice odgovorne su za upravljanje razvojem turizma destinacije, planiranju turizma te promociji turističke ponude. One imaju vodeću ulogu u kreiranju ponude kako bi se privukao što veći broj turista, a u današnje vrijeme poznate su kao destinacijske menadžment organizacije. Takve organizacije mogu biti uključene u razvoj turističke ponude na četiri različita načina – kao promatrači (onda kada turistički proizvod kreiraju drugi dionici, dok one samo nadgledaju), kao voditelji (pružaju savjete i osnovne informacije dionicima koji se žele uključiti u stvaranje turističkog proizvoda), kao istraživači (preuzimaju aktivnu ulogu za stvaranje turističkog proizvoda) te kao partneri (pružaju različite oblike potpore – npr. financijska potpora i ulaganja).⁸⁸ Turistički poduzetnici su povezani s turizmom izravno ili neizravno. Neizravno su povezani kada pružaju usluge koje nisu direktno usmjerene turistima, ali ih oni mogu koristiti – npr. frizerski salon, dok su izravno povezani s turizmom ukoliko nude

⁸⁶ Kosanović, „Uloga dionika u turističkom lancu vrijednosti“, 13.

⁸⁷ Saito i Ruhanen, „Power in tourism stakeholder collaborations“, 189.

⁸⁸ Zakon o turističkim zajednicama i promicanju hrvatskog turizma, https://www.zakon.hr/z/342/Zakon-o-turisti%C4%8Dkim-zajednicama-i-promicanju-hrvatskog-turizma#google_vignette pristupljeno 1.9.2024.

ugostiteljske usluge ili usluge smještaja. Turistički djelatnici ključni su dionici susreta s turistima. Njihova zadaća je pružiti turistima osjećaj dobrodošlice te dati im sve potrebne informacije. Utječu na pozitivno turističko iskustvo i zadovoljstvo turista.⁸⁹ Lokalno stanovništvo vrlo je bitan dionik turističke destinacije. Potrebno je uključiti lokalno stanovništvo u turistički razvoj i planove te konstantno ih educirati.

Prijašnji glavni motivi odlaska na putovanje bili su odmor, relaksacija te bijeg od svakodnevnice.⁹⁰ Međutim, kako turizam svakodnevno doživljava sve veći razvoj, posljednjih godina razlozi odlaska na putovanje su se promijenili. Suvremeni turisti su sve više željni istraživanja i učenja, stoga u sve većoj mjeri umjesto pasivnog preferiraju aktivni odmor.⁹¹ Turistima je u cilju upoznati lokalnu zajednicu te njihov način života, tradiciju, običaje i kulturu. Na razvoj turizma u određenoj destinaciji može utjecati pozitivan ili negativan stav lokalne zajednice. Ukoliko je stav lokalnog stanovništva prema turizmu pozitivan te ako imaju ulogu u razvitku i planiranju, tada će turizam doživjeti veći rast i razvitak. Lokalna zajednica može stvoriti negativan stav prema razvitku turizma ukoliko turizam pređe određene granice povezane s kvalitetom života lokalne zajednice te kapacitetom mjesta. Neki od čimbenika koji utječu na stvaranje negativnog ili pozitivnog stava lokalne zajednice na razvitak turizma su:⁹²

- razina lokalnog turističkog razvoja
- razina ovisnosti u turizmu
- osjećaji prema zajednici te predanost zajednici
- korištenje turističkih resursa od strane stanovnika

Pretjerana ovisnost destinacije o turizmu uglavnom je percipirana negativno budući da je to vrlo rizično, iako su područja kojima je turizam glavni pokretač gospodarstva često vrlo uspješna. Destinacija bi trebala podjednako razvijati sve gospodarske grane, a ne fokusirati se isključivo na turizam. Najbolji pokazatelj toga je 2020. godina u kojoj je došlo do pojave COVID-19 pandemije zaslužne za zaustavljanje razvoja turizma na određeno vrijeme. Većina stanovništva koje sudjeluje izravno ili neizravno u turizmu te ima nekakvu korist od turizma gleda pozitivno na ovisnost o turizmu, dok s druge strane stanovnici koji ne sudjeluju u turizmu destinacije te nemaju nikakve koristi od njega vide većinom loše strane turizma. Razina lokalnog turističkog razvoja također utječe na stvaranje stava, a najviše u ruralnim područjima gdje je lokalno

⁸⁹ Zekanović Korona i Grzunov, „Percepcija ključnih dionika o problemima u razvoju pametnih turističkih destinacija u Republici Hrvatskoj“, 39.

⁹⁰ Gržinić, „Uvod u turizam- povijest, razvoj, perspektive“, 36.

⁹¹ Vuković, „Suvremeni trendovi u razvoju turizma u Europskoj uniji i implikacije na Hrvatsku“, 39.

⁹² Crljenković, „Uloga lokalne zajednice u turizmu otočne destinacije“, 17.

stanovništvo naviknuto na svoj mir i rutinu.⁹³ Za njih najčešće dolazak turista istodobno donosi gubitak slobode te potrebu za prilagođavanjem potrebama i zahtjevima turista. Sve veći razvitak turizma stvara i nove resurse u turističkoj destinaciji koji su istodobno dostupni i lokalnom stanovništvu što pozitivno utječe na njih budući da im pruža novo mjesto za izlazak (restorani, barovi, predstave itd.) te otvara nova radna mjesta. Stanovnici koji imaju veliku povezanost sa svojom zajednicom ponekad razvoj turizma shvaćaju kao prijetnju za destinaciju, budući da turizam može donijeti i neke negativne učinke kao što su: vandalizam, porast kriminala, pretjerano konzumiranje alkohola, devastacija okoliša itd.⁹⁴ Odnos lokalne zajednice s turizmom može biti vrlo kompleksan te ona ima veliku ulogu u razvitku i planiranju turizma. Ukoliko lokalna zajednica ima korist od razvitka turizma u destinaciji te ukoliko turizam donosi pozitivne ekološke, ekonomske te socio–kulturene učinke, u tom slučaju pozitivno će ga percipirati te podržati njegov daljnji razvoj.⁹⁵ Kako bi došlo do pozitivnih učinaka turizma, potrebno je uključiti lokalnu zajednicu u čitav proces, budući da su upravo njihova tradicija, običaji i kultura ono što posjetitelje privlači u turističku destinaciju.

Kad je u pitanju razvitak održivog turizma u destinaciji, treba imati na umu da je lokalno stanovništvo jedan od ključnih nositelja razvoja turizma koji svojom tradicijom i kulturom destinaciji identitet, odnosno specifična obilježja zbog kojih su poželjna za posjet.⁹⁶ S obzirom na obilježja i sudjelovanje lokalnog stanovništva u turističkom razvoju destinacije, mogu se identificirati tri skupine stanovništva u turističkom razvoju. Prva skupina su spontani sudionici, koji su zapravo dobrovoljno angažirano lokalno stanovništvo kod kojih je karakterističan razvitak temeljen na zamislima i idejama koje dolaze iz same zajednice. Drugoj skupini pripadaju izazvani tj. inducirani sudionici koji svoje ideje o turističkom razvitku destinacije predlažu lokalnoj vlasti, koja je ujedno i odgovorna za donošenje takvih odluka. Treća skupina naziva se korektivna skupina, a ona se pojavljuje i djeluje onda kada se razvoj turizma odvija pod krinkom potreba lokalne zajednice i stanovnika.⁹⁷ Karakteristike ove skupine su te da zastupa interese vanjskih dionika kao što su turistički operateri, strane korporacije, zakonodavne vlasti, pa čak i turisti. Ona svojim djelovanjem pokušava korigirati određene odluke o razvitku turizma destinacije koje nisu u skladu s interesima zajednice. Uključenost lokalne zajednice važna je za

⁹³ Ibid

⁹⁴ Kovačević, „*Negativni društveno-ekonomski učinci turizma*“, 15.

⁹⁵ Impact of Tourism – Module 1,

https://nios.ac.in/media/documents/tourism_337_courseE/337_Tourism_Eng/337_Tourism_Eng_L3.pdf
pristupljeno 1.9.2024.

⁹⁶ Muganda, Sirima, i Ezra, „*The role of local communities in tourism development*“, 5.

⁹⁷ Rudan, „*Uloga lokalnog stanovništva u razvoju turizma destinacije*“, 3.

uspjeh kod razvoja turizma destinacije budući da su njihovi stavovi te percepcija od velikog značaja za razvoj održivog turizma.⁹⁸ Kada se govori od sudjelovanju lokalnog stanovništva u razvitku turizma, podrazumijevaju se sve turističke aktivnosti putem kojih djeluje lokalna zajednica, a pritom se zadržavaju određene gospodarske koristi na lokalnoj razini. Ključni pokazatelj održivog turističkog razvoja zajednice je uključenost lokalnog stanovništva te je potrebno staviti ih u središte zbivanja prilikom turističkog planiranja i razvitka. Lankford i Howard su 1994. godine definirali skalu koja se sastoji od deset varijabli koje imaju utjecaj na stav lokalnog stanovništva o turizmu, među koje se ubrajaju:⁹⁹

- ekonomska ovisnost o turizmu
- duljina življenja u zajednici
- uključenost u procese donošenja odluka o turizmu
- udaljenost mjesta odvijanja turističkih aktivnosti
- razina znanja
- mjesto rođenja
- demografske karakteristike
- razina kontakta s turistima
- razina rasta bogatstva
- shvaćanje utjecaja na mogućnost vanjskih rekreacijskih aktivnosti

Mnogi stanovnici ovise ekonomski o turizmu te su turizmu skloni posebice oni koju su direktno ili indirektno zaposleni u turizmu. Lokalno stanovništvo je također sklonije podržati razvoj ako ih se više uključuje u procese donošenja odluka o turizmu, a na njihov stav prema budućem turističkom razvoju također utječe uključenost u procese donošenja odluka o turizmu.¹⁰⁰ Mjesto rođenja također ima utjecaj na stav lokalnog stanovništva budući da porijeklo ljudi ima utjecaj na njihove poglede, a demografske karakteristike kao što su dob i osobnost također utječu na stav stanovništva o turističkom razvoju.¹⁰¹ Pozitivan ili negativan utjecaj na stav može imati i osobni kontakt s turistima, a važno je i shvaćanje utjecaja na mogućnost vanjskih rekreacijski aktivnosti, što bi značilo da lokalnom stanovništvu pada želja za daljnjim turističkim razvojem ukoliko ne mogu pristupiti određenim resursima za rekreacijske aktivnosti koje su turisti zauzeli prije njih.¹⁰²

⁹⁸ Tosun, „Limits to community participation in the tourism development process in developing countries, *Tourism Managament*“

⁹⁹ Lankford, S. V., i D.R. Howard, „Developing a tourism impact attitude scale“, 125.

¹⁰⁰ Rudan, „Uloga lokalnog stanovništva u razvoju turizma destinacije“, 3.

¹⁰¹ Birkić, Draženka. „Održivi turistički razvoj priobalne destinacije“, 87.

¹⁰² Rudan, „Uloga lokalnog stanovništva u razvoju turizma destinacije“, 3.

Posljednja stavka koja utječe na interes lokalnog stanovništva prema daljnjem razvoju turizma je razina pada ili rasta bogatstva.¹⁰³ Destinacijski menadžment prilikom planiranja turističkog razvoja mora u obzir uzeti inicijative, prijedloge i želje lokalnog stanovništva budući da je jedino na taj način moguće kvalitetno i sustavno razvijati destinacijski turizam te se tako smanjuju i negativni stavovi lokalnog stanovništva na turizam.¹⁰⁴ Uključivanje lokalne zajednice, odnosno lokalnog stanovništva u proces upravljanja destinacijom nije nimalo jednostavan, a Jenkins navodi sljedeće razloge:¹⁰⁵

- javnost u pravilu ne razumije kako se donose odluke i kako planski proces djeluje
- javnost u pravilu ima poteškoće prilikom razumijevanja kompleksnih tehničko–planskih pitanja razvoja održivog turizma
- prisutan je problem uvažavanja i sagledavanja mogućnosti primjedbi kod procesa donošenja odluka
- većina građana je nezainteresirana za sudjelovanje u procesu donošenja odluka o budućem turističkom razvoju destinacije
- proces donošenja odluka se produžuje ukoliko se uključi i lokalna zajednica
- proces uključivanja lokalnog stanovništva dovodi do porasta troškova i potrebnog osoblja
- efikasnost čitavog procesa se smanjuje budući da sveukupan proces planiranja te donošenja odluka traje znatno dulje

Iz navedenih razloga može se donijeti zaključak da je problem nespremnost te niska razina znanja i sposobnosti lokalne zajednice, odnosno lokalnog stanovništva da preuzme na sebe određeni dio odgovornosti u razvoju turizma.¹⁰⁶ Jedan od temeljnih problema je također komunikacija te koordinacija u provođenju procesa, stoga odgovorni nositelji razvoja (lokalne vlasti, destinacijske menadžment organizacije te razvojne agencije) imaju zadaću utjecati na osposobljavanje lokalne zajednice kako bi pravilno sudjelovali u razvitku.¹⁰⁷ U nastavku diplomskog rada prikazano je istraživanje o stavovima lokalnog stanovništva Gorske Hrvatske o razvijanju održivog turizma.

¹⁰³ Lacmanović, „Uloga lokalnog stanovništva u održivom upravljanju turističkim resursima grada Zadra“

¹⁰⁴ Narodne novine br. 123/17, „Strategija razvoja održivog turizma do 2023. godine“ https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2023_01_2_18.html pristupljeno 2.9.2024.

¹⁰⁵ Tomljenović, „Podrške interesnih skupina razvoju turizma“, 10.

¹⁰⁶ Ibid.

¹⁰⁷ Birkić D.: „Održivi turistički razvoj priobalne destinacije“ Doktorski rad, Sveučilište u Rijeci Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu. Opatija, 2016.

2. Istraživanje stavova lokalnog stanovništva

Anketno istraživanje u svrhu izrade diplomskog rada provedeno je online putem, a ciljnu skupinu je činilo lokalno stanovništvo. U istraživanju su sudjelovala 103 stanovnika Gorske Hrvatske, a svrha provedenog istraživanja bila je utvrditi razvojne potencijale i razvojne pravce turizma Gorske Hrvatske. Cilj istraživanja bio je utvrditi koliko je lokalno stanovništvo uključeno u turističke razvojne procese i kakav je njihov stav prema dosadašnjem razvoju turizma. Također, istaknute su njihove želje i potrebe te prijedlozi o poboljšanju razvitka turizma Gorske Hrvatske. U kreiranju upitnika korištene su čestice raznih istraživanja s ciljem da se osiguraju aktualne, pouzdane, kvantitativne i kvalitativne informacije o stavovima i mišljenjima lokalnog stanovništva o trenutnom stanju turizma Gorske Hrvatske te mogućnostima daljnjeg razvitka. Upitnik se sastojao od zatvorenih pitanja, pri čemu je najčešće korištena Likertova ljestvica ocjenjivanja (od 1 do 5). Anketiranje je provedeno u razdoblju od 1. svibnja do 1. kolovoza 2024., a upitnik se distribuirao putem društvenih mreža Facebook i Instagram, aplikacije Whatsapp te e-maila. Kako bi se podaci dobiveni anketom interpretirali, korištena je deskriptivna statistika.

2.1. Metodologija istraživanja

Kao instrument istraživanja u ovom diplomskom radu korišten je anketni upitnik koji se sastojao od 19 pitanja. Na početku anketnog upitnika traženi su socio-demografski podaci o ispitanicima, kao što su: dob, spol, stupanj završenog obrazovanja te status zaposlenja. Sljedeći dio upitnika fokusiran je na mišljenje lokalnog stanovništva o ključnim preduvjetima razvoja Gorske Hrvatske te važnosti određenih dionika za razvoj i upravljanje i turizmom ovog područja. Čestice iz ovog dijela upitnika preuzete su i prilagođene prema istraživanju autora Blažević i Peršić.¹⁰⁸ Također se postavlja pitanje zadovoljstva lokalnog stanovništva radom turističke zajednice destinacije¹⁰⁹ te stupanj važnosti pojedinih zadataka turističke zajednice koji utječu na razvoj turizma Gorske Hrvatske koji ispitanici izražavaju koristeći Likertovu skalu važnosti od 1

¹⁰⁸ Blažević i Peršić, „*Turistička globalizacija u regionalnim procesima*“ <https://dabar.srce.hr/islandora/object/ftm%3A2733> pristupljeno 2.9.2024.

¹⁰⁹ Anketni upitnik za stanovništvo: Ispitivanje stavova stanovništva o elementima ponude turističke destinacije i utjecajima turizma, <https://hrcak.srce.hr/181286>, 410.

(potpuno nevažno) do 5 (vrlo važno).¹¹⁰ Nadalje, ispitanici u anketi izražavaju tko bi po njihovom mišljenju trebao donositi odluke vezane za razvoj turizma Gorske Hrvatske, koji način sudjelovanja lokalne zajednice u upravljanju razvojem destinacije smatraju optimalnim te jesu li oni osobno bili uključeni u bilo kakav oblik sastanka sa javnim tijelima na kojem se raspravljalo o razvoju turizma na ovom području.¹¹¹ Ispitanicima je postavljeno pitanje vezano uz stupanj važnosti elemenata koji utječu na razvoj turizma Gorske Hrvatske - ponuđeno je 13 elemenata koje ispitanici moraju izraziti Likertovom skalom s 5 točaka (1 označava „potpuno nevažno“, dok je 5 „u potpunosti važno“).¹¹² Lokalno stanovništvo izrazilo je probleme turizma ovog područja, također Likertovom skalom u kojoj 1 „uopće nije problem“, a 5 je „glavni problem“, a kao podloga za čestice iz ovog dijela korišteno je istraživanje autora Blažević i Peršić.¹¹³ Zatim je u anketi ponuđeno 20 tvrdnji vezanih za utjecaj turizma na lokalnu zajednicu koje je potrebno označiti skalom 1-5, u kojoj 1 predstavlja „ne slažem se“, a 5 „u potpunosti se slažem“.¹¹⁴ Ispitanicima su ponuđeni čimbenici koji doprinose boljem razvitku Gorske Hrvatske te su ih oni označili prema važnosti ocjenama od 1 do 5 (1 predstavlja „potpuno nevažno, dok 5 predstavlja „vrlo važno“).¹¹⁵ Na završetku ankete bilo je potrebno ocijeniti neke od specifičnih oblika turizma prema važnosti za budući razvoj turizma destinacije, pri čemu broj 1 označava „potpuno nevažno“, a 5 „vrlo važno“. Posljednja stavka istraživanja vezana je uz tvrdnje vezane uz potporu daljnjem razvoju turizma označite prema slaganju rangirane od 1 do 5.¹¹⁶

Za potrebe ovog istraživanja, prilagođene su i preuzete određene čestice iz prethodnih istraživanja.¹¹⁷ Čestice su vezane uz elemente koji utječu na razvoj turizma Gorske Hrvatske te probleme razvitka. Istraživanje autora Balić i Pranić pružilo je okvir za kreiranje čestica kako bi se analizirao utjecaj turizma na lokalnu zajednicu.¹¹⁸ Korištena literatura omogućila je detaljnije istraživanje aspekata razvojnih potencijala Gorske Hrvatske kroz usklađene pristupe već provedenih istraživanja.

¹¹⁰ Zakon o turističkim zajednicama i promicanju hrvatskog turizma, <https://www.zakon.hr/z/342/Zakon-o-turisti%C4%8Dkim-zajednicama-i-promicanju-hrvatskog-turizma>

¹¹¹ Popović, „Uloga lokalne zajednice u upravljanju razvojem turizma“, 40-42.

¹¹² Blažević i Peršić. „Turistička globalizacija u regionalnim procesima“

¹¹³ Ibid

¹¹⁴ Balić i Pranić, „Uloga ključnih dionika u razvoju ruralnoga turizma Dalmatinske zagore“, 17.

¹¹⁵ Sablić, „Uloga lokalne zajednice u turističkom razvoju“, 31-33.

¹¹⁶ Soldić Frleta i Smolčić Jurdana, „Determinante potpore lokalnog stanovništva razvoju turizma“ 6-8.

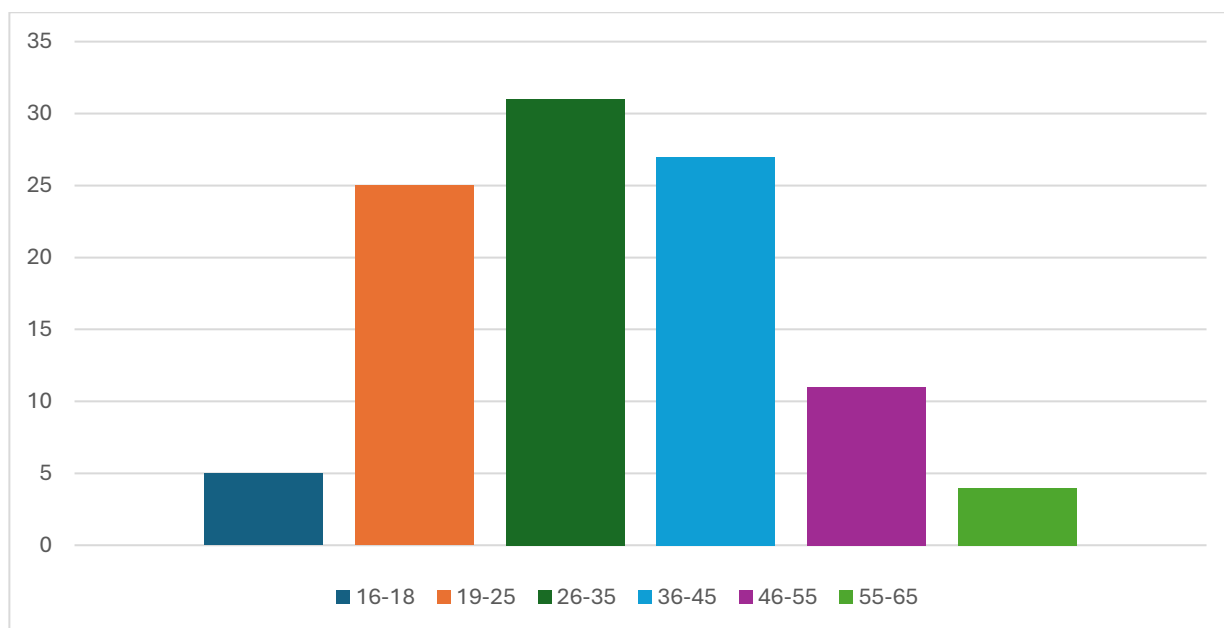
¹¹⁷ Blažević i Peršić „Turistička globalizacija u regionalnim procesima“

¹¹⁸ Balić i Pranić, „Uloga ključnih dionika u razvoju ruralnoga turizma Dalmatinske zagore“, 40-42.

2.2. Rezultati istraživanja

Iz grafikona u nastavku vidljivo je kako je u istraživanju sudjelovalo najviše osoba dobne skupine od 26 do 35 godina (31,9 %). Nešto manje ispitanika bilo je u dobi od 36 do 45 godina (27,8 %), dok je također veliki dio ispitanika bio u dobi od 19 do 25 godina (25,7 %). U istraživanju je sudjelovalo najmanje ispitanika u dobi od 16 do 18 godina (5,2 %) te u dobi od 55 do 65 (4,1 %) godina, a nijedan od ispitanika nije bio u dobi od 65 godina i više.

Grafikon 10 Dobna skupina ispitanika

Izvor: obrada autorice

Iz sociodemografskih podataka prikazanih u tablici koja slijedi zaključuje se da je istraživanju pristupilo 60,77 % žena te 45,32 % muškarca. Završenu osnovnu školu ima 5,15 % ispitanika, dok je srednju školu završilo 24,72 % ispitanika. Višu školu ili fakultet je završilo 31,93 % ispitanika, magisterij 21,63 % ispitanika, a samo 1,03 % ima doktorat znanosti. Većina ispitanika je zaposlena (čak 79,31 % njih), 19,57 % ispitanika studira te je njih 7,21 % trenutno nezaposleno. Najviše ispitanika bavi se poslom koji je indirektno vezan za turizam (40,17 %), dok je 38,11 % njih zaposleno direktno u turizmu.

Table 3 Socio-demografski podaci o ispitanicima

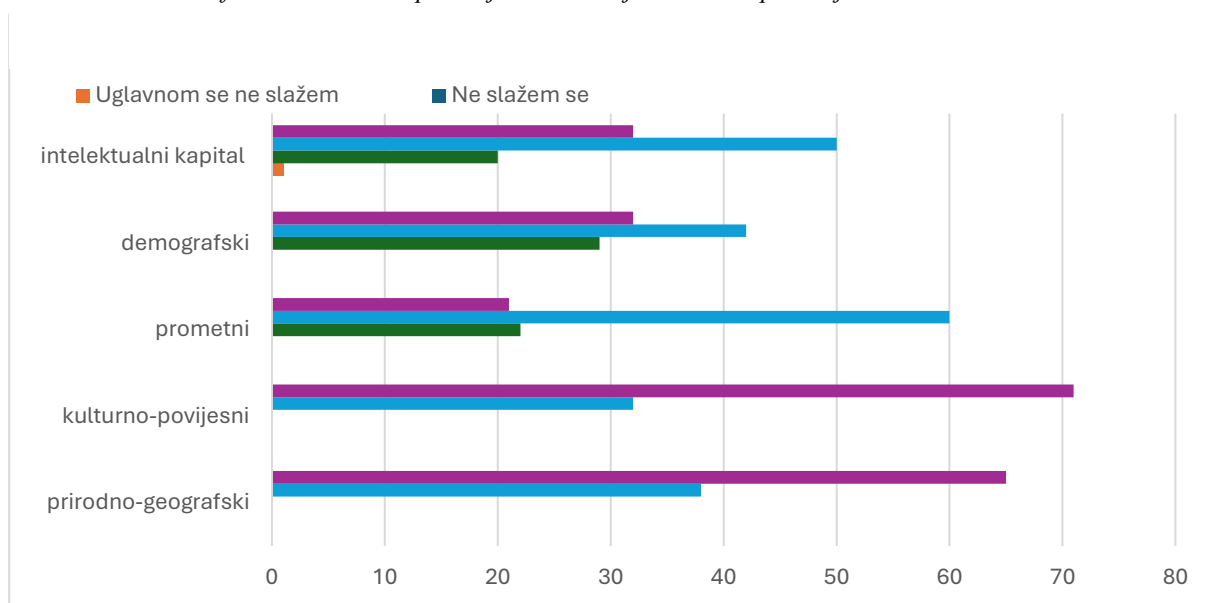
SOCIO-DEMOGRAFSKI PODACI O ISPITANICIMA		BROJ ISPITANIKA	POSTOTAK
Spol	Ž	59	60,77 %
	M	44	45,32 %
Stupanj završenog obrazovanja	Osnovna škola	5	5,15 %
	Srednja škola	24	24,72 %
	Viša škola ili fakultet	31	31,93 %
	Magisterij	21	21,63 %
	Doktorat znanosti	1	1,03 %
Status	Nezaposlen/a	7	7,21 %
	Zaposlen/a	77	79,31 %
	Student/ica	19	19,57 %
	Umirovljenik/ca	0	0 %
Posao vezan uz turizam	Direktno	37	38,11 %
	Indirektno	39	40,17 %
	Nije povezan s turizmom	27	27,81 %

Izvor: obrada autorice

Ispitanici su u anketi izrazili svoje mišljenje vezano za elemente preduvjeta za razvoj turizma na području Gorske Hrvatske. Prema Likertovoj skali u kojoj su ispitanici mogli označiti svoje mišljenje od potpunog slaganja do potpunog neslaganja s tvrdnjama, 39,14 % ispitanika se uglavnom slaže da su prirodno-geografski preduvjeti ključni za razvoj turizma ovog područja, dok se 66,95 % u potpunosti slaže s tim. Što se tiče kulturno-povijesnih preduvjeta, njih se 32,96 % uglavnom slaže da su ključni, a ostatak od 73,13 % u potpunosti se slaže.

22,66 % ispitanika indiferentno je kada su u pitanju prometni preduvjeti, dok se 83,43 % njih slaže da su oni bitni za razvoj turizma Gorske Hrvatske. Za 76,22 % ispitanika demografski čimbenici su važni te se oni slažu da su ključni preduvjeti razvoja turizma ovog područja, dok se ostatak ispitanika od 29,87 % niti slaže, niti ne slaže. Posljednji preduvjet je intelektualni kapital za koji se 84,46 % ispitanika slaže da je važan za razvoj turizma ovog područja.

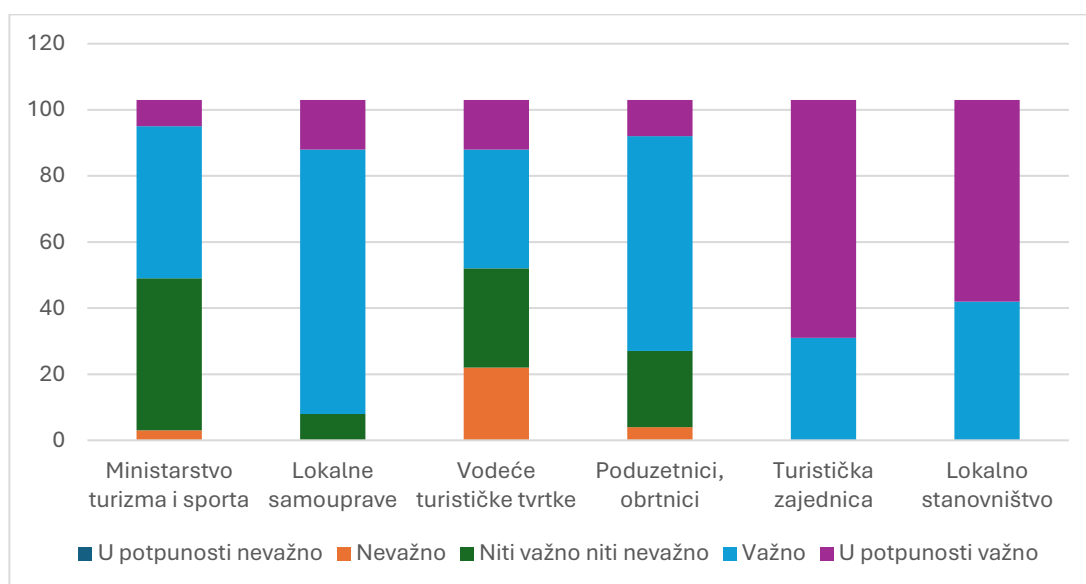
Grafikon 11 Elementi preduvjeta za razvoj turizma na području Gorske Hrvatske

Izvor: obrada autorice

U razvoju i upravljanju turizmom Gorske Hrvatske sudjeluju razni dionici – Ministarstvo turizma i sporta, lokalna samouprava, vodeće turističke tvrtke, poduzetnici i obrtnici, turistička zajednica te lokalno stanovništvo. Istraživanjem se ispitalo mišljenje lokalnog stanovništva o važnosti svakog pojedinog dionika u 5 razina, od „potpuno nevažnog“ do „u potpunosti važnog“. Kao najvažnije dionike za razvoj i upravljanje turizmom ovog područja, najveći broj ispitanika naveo je turističku zajednicu (74,16 %) i lokalno stanovništvo (62,83 %). Važnim dionicima u najvećem broju navedeni su lokalna samouprava (82,4 %) i poduzetnici i obrtnici (66,95 %). Što se tiče dionika koji nisu niti važni niti nevažni, u najvećem postotku odgovora ankete su Ministarstvo turizma i sporta (47,38 %), a kao nevažne dionike u razvoju i upravljanju turizmom Gorske Hrvatske 22,66 % ispitanika ističe vodeće turističke tvrtke.

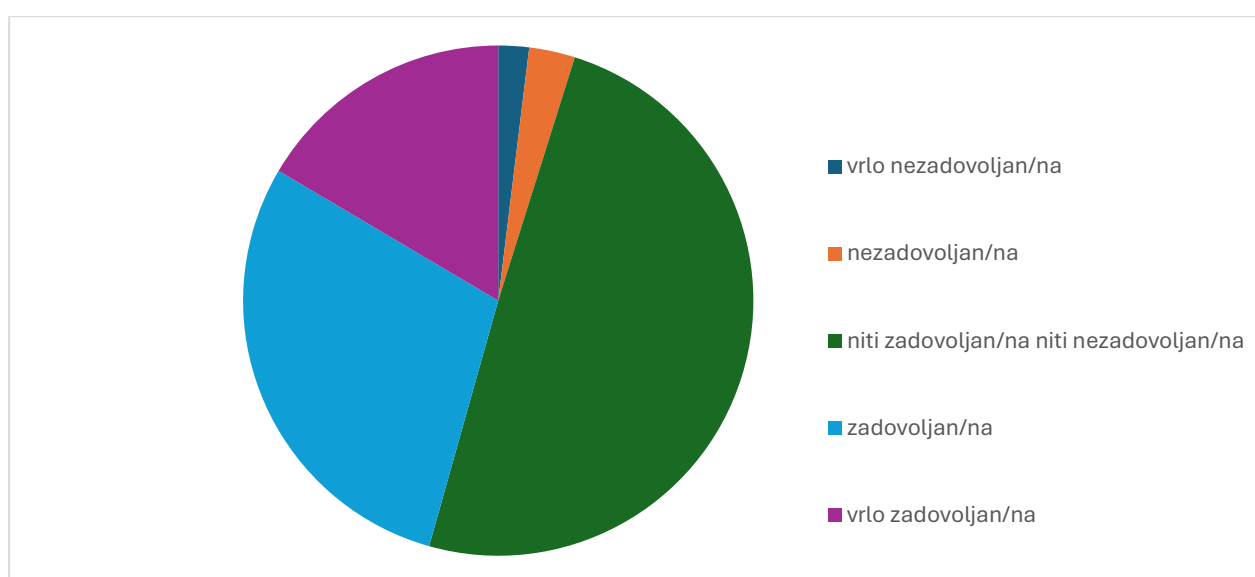
Grafikon 12 Važnost dionika za razvoj i upravljanje turizmom Gorske Hrvatske

Izvor: obrada autorice

Istraživanje je obuhvatilo i mišljenje lokalne zajednice o radu turističkih zajednica ovog područja te su izrazili svoje zadovoljstvo na skali od 1 od 5, odnosno od „vrlo nezadovoljan/na“ do „vrlo zadovoljan/na“. Nešto više od polovine ispitanika (52,53 %) nije niti zadovoljno niti nezadovoljno radom turističke zajednice, 30,9 % ispitanika je zadovoljno te 17,51 % vrlo zadovoljno. Ispitanici su u malom broju izrazili nezadovoljstvo (3,09 %), dok ih je samo 2,06 % vrlo nezadovoljno radom turističkih zajednica Gorske Hrvatske.

Grafikon 13 Zadovoljstvo radom turističkih zajednica Gorske Hrvatske

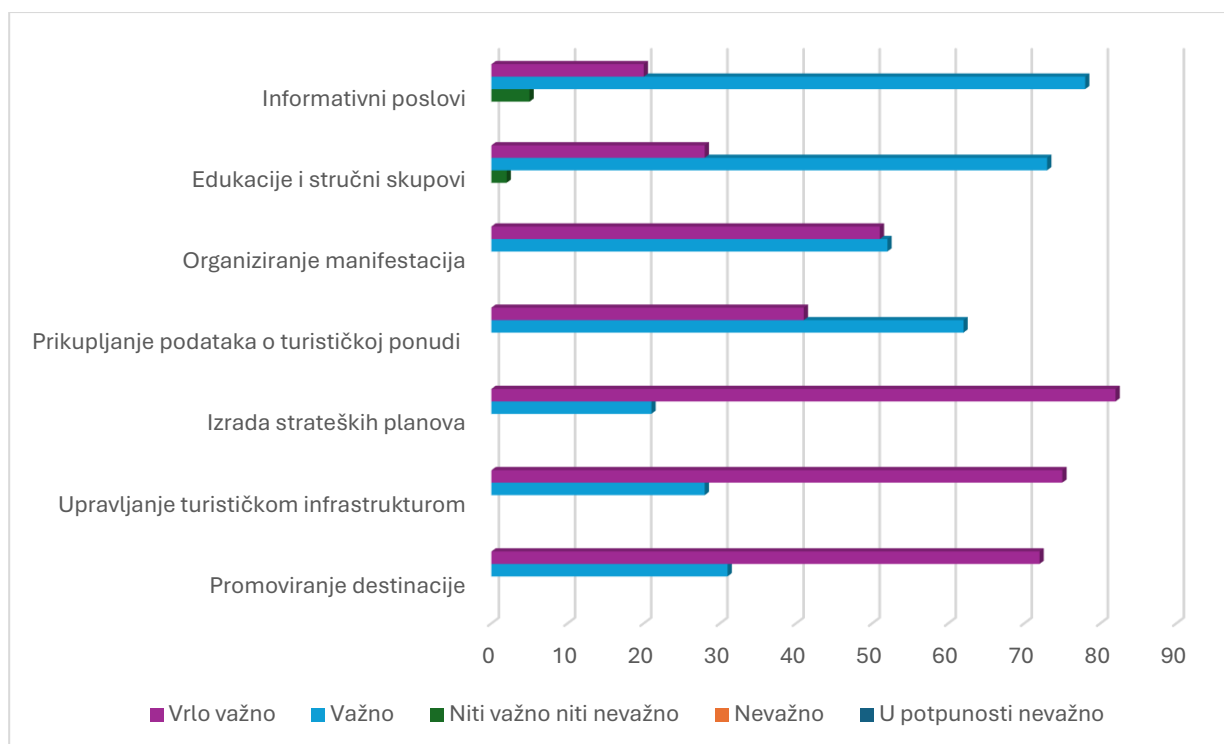

Izvor: obrada autorice

Turističke zajednice imaju pojedine zadatke koji utječu na razvoj turizma Gorske Hrvatske, a u njih ubrajamo: promoviranje turističke destinacije (oglašavanjem objekata, uključivanjem medija, brendiranjem i sl.), upravljanje turističkom infrastrukturom, izrada strateških i razvojnih planova, prikupljanje i ažuriranje podataka o turističkoj ponudi, smještajnim i ugostiteljskim kapacitetima, poticanje i organiziranje manifestacija koje pridonose obogaćivanju turističke ponude, organiziranje edukacija i turističkih skupova te obavljanje informativnih poslova vezanih uz turističku ponudu.

Ispitanici su izrazili svoje mišljenje o važnosti zadataka turističke zajednice rangiranih od „u potpunosti nevažnih“ do „vrlo važnih“. Kao vrlo važne zadatke ispitanici su u najvećem broju naveli izradu strateških i razvojnih planova (84,46 %), upravljanje turističkom infrastrukturom (77,25 %) te promoviranje turističke destinacije (74,16 %). Važnim zadacima turističke zajednice ispitanici smatraju informativne poslove (80,34 %), organiziranje edukacija i stručnih skupova (75,19 %) te prikupljanje i ažuriranje podataka o turističkoj ponudi (63,86 %). Ispitanici smatraju da nema zadataka turističke zajednice koji je nevažan, dok je nekolicina ispitanika mišljenja da informativni poslovi te edukacije i stručni skupovi ipak nisu toliko važne aktivnosti turističkih zajednica Gorske Hrvatske.

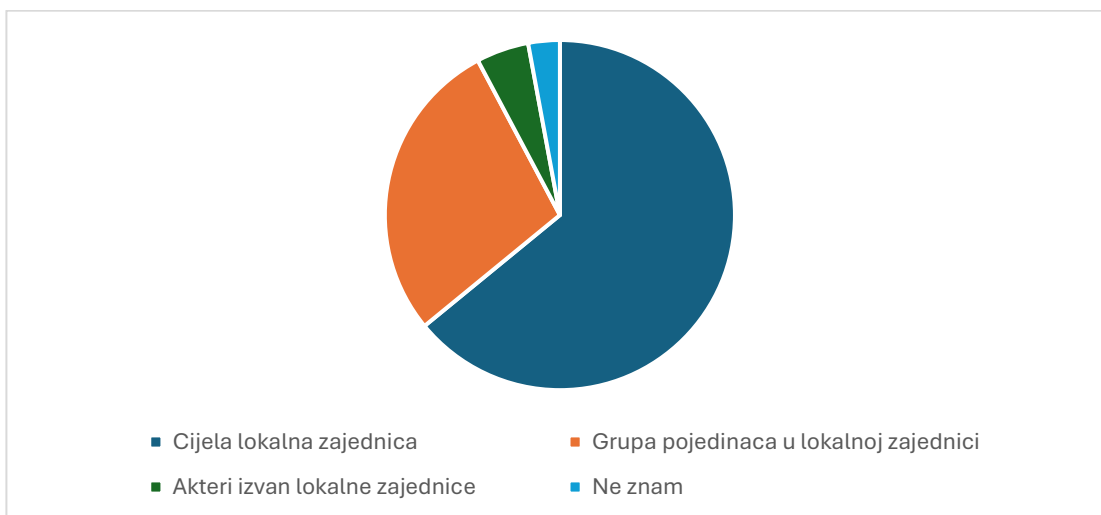
Grafikon 14 Važnost zadataka turističkih zajednica Gorske Hrvatske

Izvor: obrada autorice

Grafikon u nastavku prikazuje mišljenje ispitanika vezano uz donošenje odluka za razvoj turizma Gorske Hrvatske. Većina njih smatra da bi za to trebala biti zadužena lokalna zajednica (67,98 %) ili grupa pojedinaca u lokalnoj zajednici (29,87 %). Manji broj ispitanika izrazio je mišljenje da bi za donošenje odluka na ovom području trebali biti odgovorni akteri izvan lokalne zajednice (5,15 %).

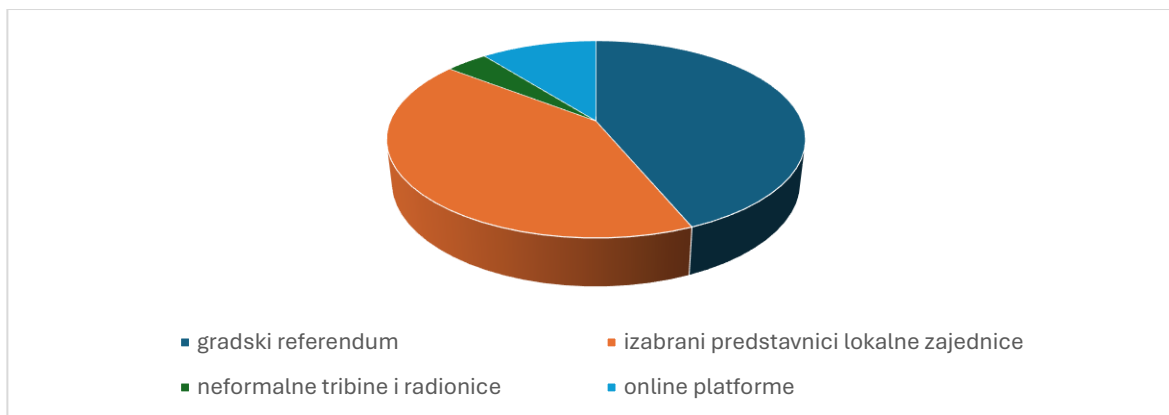
Grafikon 15 Donošenje odluka vezanih uz razvoj turizma Gorske Hrvatske

Izvor: obrada autorice

Veliki broj ispitanika, njih 64,89 %, nikada nije bilo uključeno u bilo kakav oblik sastanka sa javnim tijelima na kojem se raspravljalo o razvoju turizma na području Gorske Hrvatske. Na sastancima često sudjeluje 17,51 % ispitanika, 11,33 % ih je sudjelovalo nekoliko puta dok je 12,36 % ispitanika sudjelovalo samo jednom.

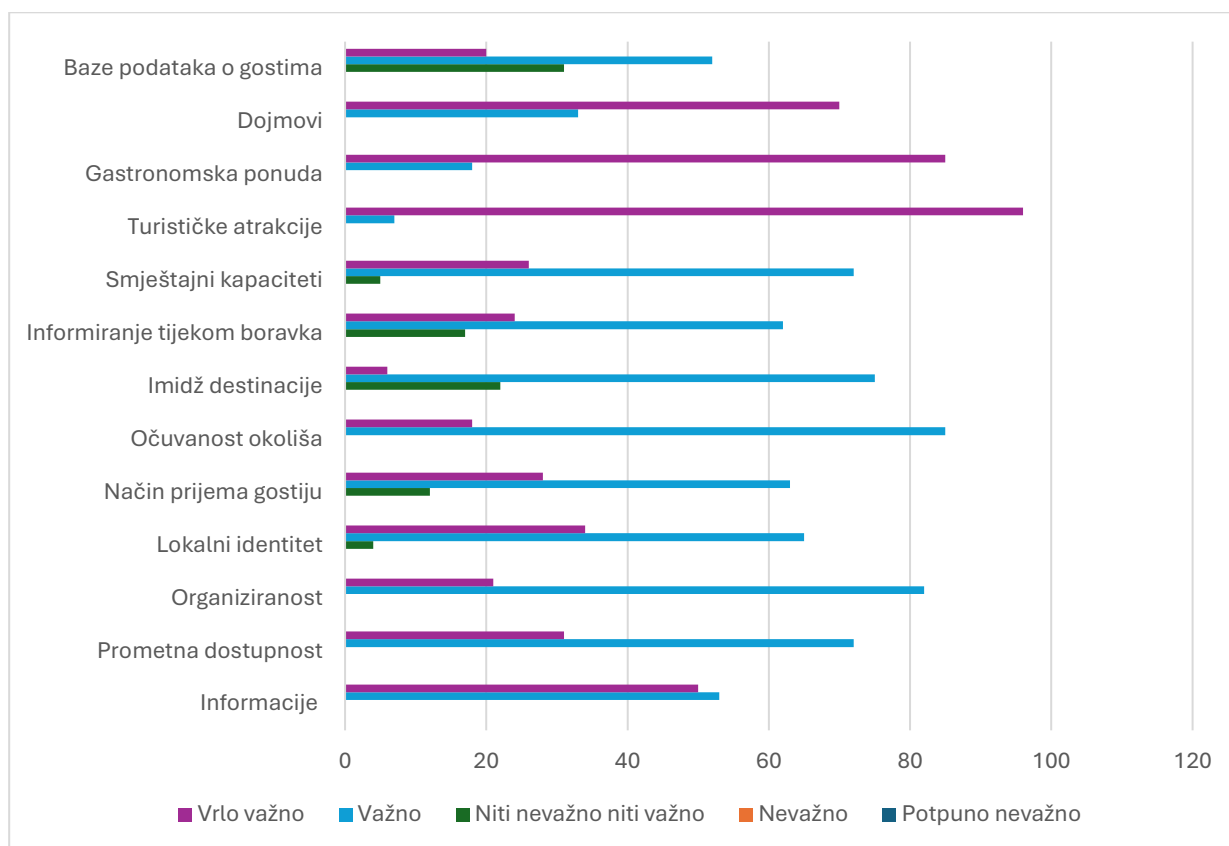
Grafikon 16 Sudjelovanje u upravljanju turizmom Gorske Hrvatske

Izvor: obrada autorice

Važno pitanje za ispitanike je njihovo mišljenje o načinu sudjelovanja lokalne zajednice u upravljanju razvojem turizma Gorske Hrvatske. Najveći broj smatra da je najoptimalniji način putem gradskog referenduma (46,35 %), a nešto manje ispitanika (njih 44,29 %) smatra da bi se trebalo sudjelovati putem izabranih predstavnika iz redova lokalne zajednice koji sudjeluju u radu upravljačkih tijela. Sudjelovanje putem online platformi na gradskim službenim mrežnim stranicama na kojima građani ostavljaju vlastite prijedloge odabralo je samo 11,33 % ispitanika najmanji broj (samo 4,12 %) mišljenja je da bi se trebale organizirati povremene neformalne tribine i radionice na kojima zainteresirani građani iznose svoje stavove i prijedloge.

Grafikon 17 Stupanj važnosti elemenata koji utječu na razvoj turizma Gorske Hrvatske

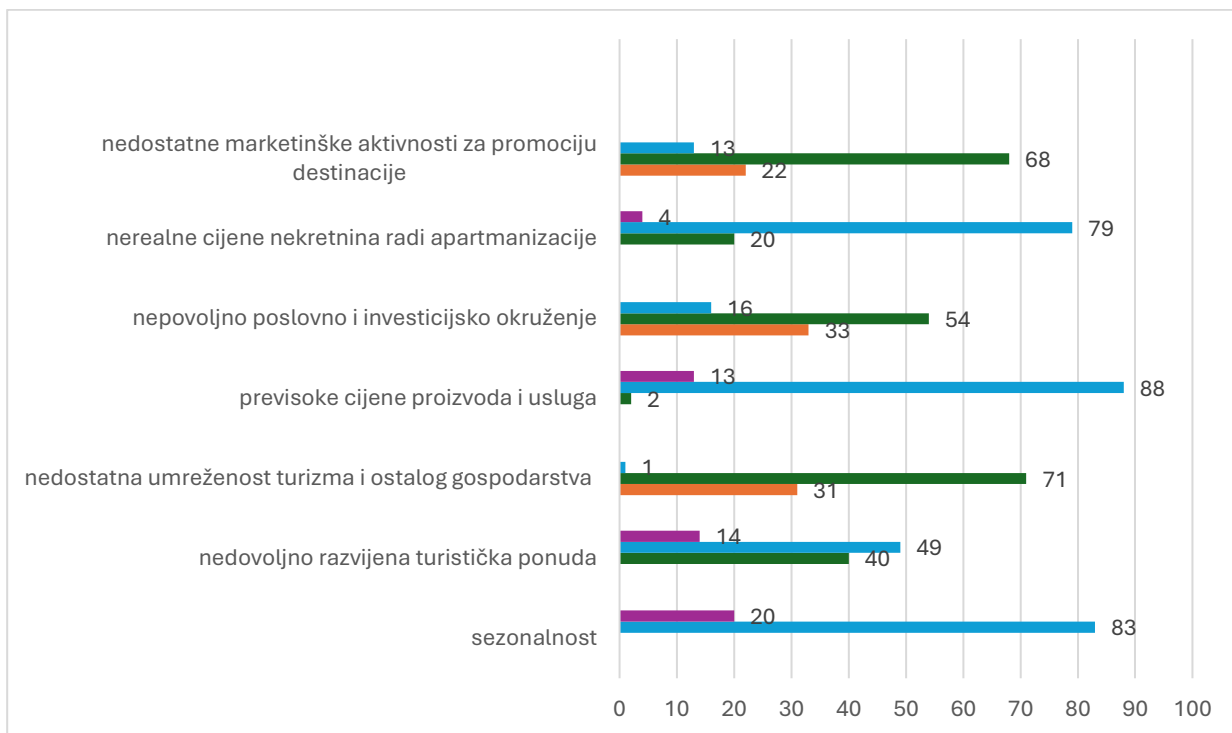
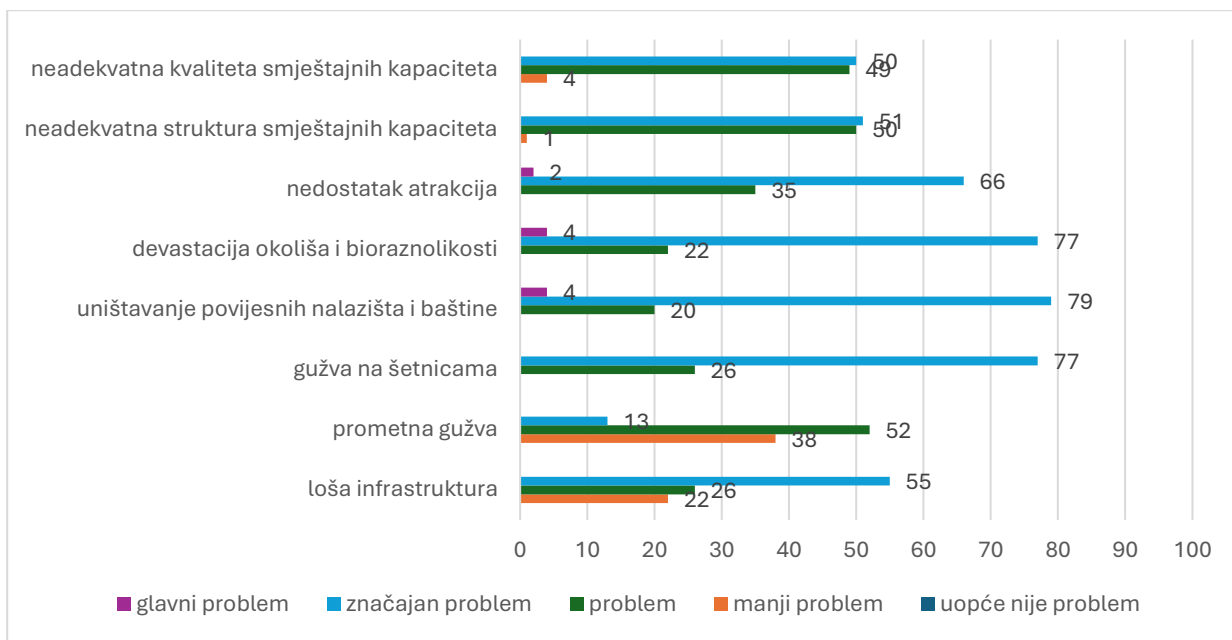

Izvor: obrada autorice

U upitniku je obuhvaćeno i mišljenje ispitanika o stupnju važnosti elemenata koji utječu na razvoj turizma Gorske Hrvatske. Ispitanicima je u upitniku ponuđeno ukupno 13 elemenata, koji su Likertovom skalom od 5 točaka izrazili svoje mišljenje o pojedinom elementu od „potpuno nevažnog“ do „vrlo važnog“. Elementi utjecaja na turizam koje ispitanici u najvećem broju smatraju *vrlo važnim* su turističke atrakcije (98,88 %), gastronomska ponuda (87,55 %) te dojmove gosta pri povratku (72,1 %). Najveći broj ispitanika je *važnima* označio sljedeće

elemente: očuvanost okoliša (87,55 %), organiziranost destinacije (84,46 %), imidž destinacije na turističkom tržištu (77,25 %), prometnu dostupnost (74,16 %) te smještajne kapacitete (74,16 %). Manji broj ispitanika mišljenja je da baze podataka o gostima (31,93 %) te imidž destinacije (22,66 %) ne utječu u velikoj mjeri na razvoj turizma Gorske Hrvatske.

Grafikon 18 Problemi turizma Gorske Hrvatske prema mišljenju lokalnog stanovništva

Izvor: obrada autorice

Kao glavne probleme razvoja turizma u destinaciji ispitanici su u najvećem broju naveli previsoke cijene proizvoda i usluga, sezonalnost te visoke cijene nekretnina radi apartmanizacije. Smatraju da negativan utjecaj imaju i gužve na šetnicama, uništavanje povijesnih nalazišta i baštine, kao i devastacija okoliša i bioraznolikosti. Manjim problemima smatraju nedostatne marketinške aktivnosti za promociju destinacije te nedostatnu umreženost turizma i ostalog gospodarstva.

Table 4 Slaganje s tvrdnjama vezanim uz utjecaj turizma na lokalnu zajednicu Gorske Hrvatske (n=103)

	1	2	3	4	5	Prosječna ocjena
	%					
Razvoj turizma utječe na povećanje cijena dobara i usluga za lokalno stanovništvo.				8,24	90,25	4,92
Turizam je stvorio nova radna mjesta.			32,96	62,83	10,3	3,79
Turizam je donio brojne ekonomske koristi lokalnom stanovništvu			9,27	74,16	22,66	4,13
Turizam je donio brojne ekonomske koristi malim poduzetnicima.		15,45	66,95	47,38	19,57	3,48
Razvoj turizma pozitivno utječe na razvoj destinacije			3,09	76,22	26,78	4,22
Razvoj turizma poboljšava kvalitetu života lokalnog stanovništva.		0,04	41,2	52,53	10,3	3,67
Ulaganje u javne sadržaje namijenjene pretežito turistima je bespotrebno trošenje novca poreznih obveznika.	2,06	5,15	56,65	29,87	12,36	3,43
Lokalno stanovništvo trpi zbog toga što živi u turističkom području.	1,03	11,33	69,01	15,45	10,3	3,21
Turizam je doveo do porasta vandalizma.			31,93	61,8	12,36	3,82
Turizam je potaknuo različite kulturne aktivnosti lokalnog stanovništva.			15,45	64,89	25,75	4,10
Turizam je generirao pozitivne učinke na kulturni identitet naše zajednice.			92,7	72,1	24,72	4,15
Turizam je najvažnija gospodarska aktivnost na ovom području.		2,06	7,21	63,86	32,96	4,20

Razvoj turizma može smanjiti iseljavanje s područja Gorske Hrvatske.			4,12	19,57	82,4	4,74
Turizam pomaže Gorskoj Hrvatskoj da se razvija u pravom smjeru.				56,65	49,44	4,47
Turizam treba i dalje imati važnu ekonomsku ulogu na području Gorske Hrvatske.				66,95	39,14	4,37
Razvoj turizma donosi više štete nego koristi.	38,11	67,98				1,64
Vjerujem kako stanovnici Gorske Hrvatske imaju kontrolu nad razvojem turizma u ovom području.		42,23	37,08	25,75	1,03	2,86
Vjerujem kako osobno imam mogućnost utjecaja na razvoj turizma na ovom području.		12,36	67,98	22,66	3,09	3,16
Turistička zajednica treba više uključiti lokalno stanovništvo u planiranje			3,09	69,01	33,99	4,29

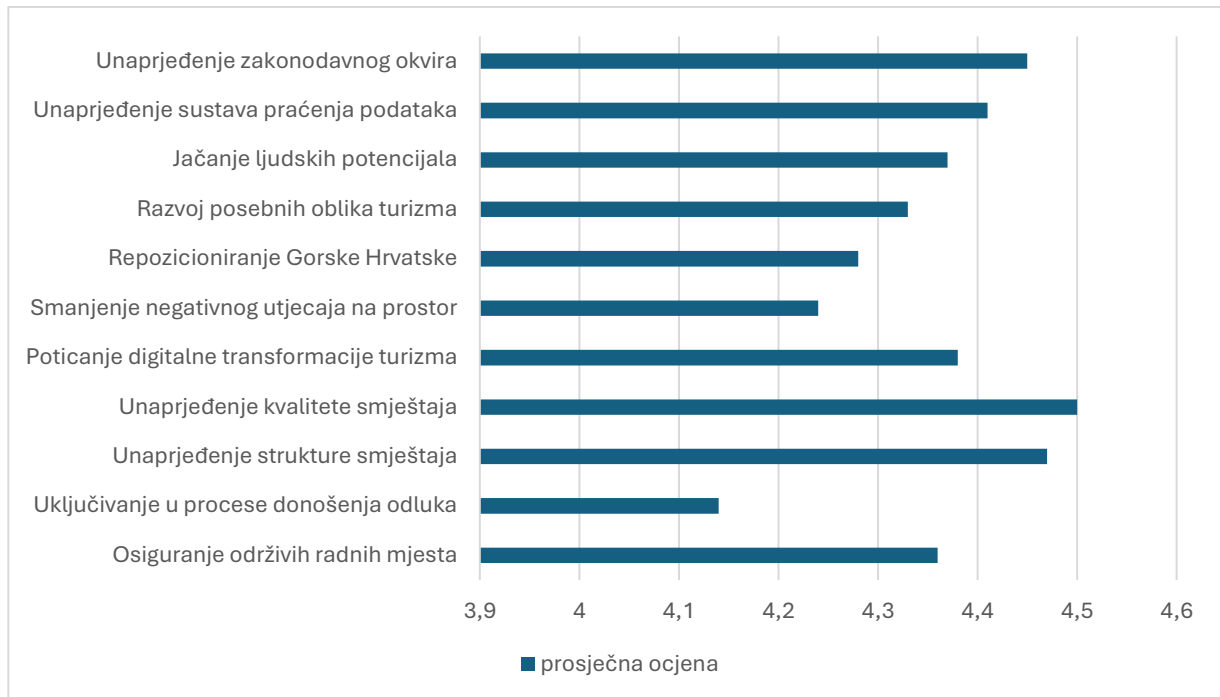
Napomena: 1 – u potpunosti se ne slažem, 5 – u potpunosti se slažem

Izvor: obrada autorice

Rezultati su ukazali kako svi ispitanici drže da razvoj turizma utječe na povećanje cijena dobara i usluga za lokalno stanovništvo te im je donio brojne ekonomske koristi. Ispitanici su mišljenja da je turizam generirao pozitivne učinke na kulturni identitet zajednice, a Gorskoj Hrvatskoj pomogao je da se razvija u pravom smjeru. Smatraju da ih turistička zajednica treba više uključiti u lokalno planiranje budući da se ne slažu kako imaju mogućnost utjecaja na razvoj turizma na ovom području.

Ispitanici smatraju da su najvažniji čimbenici za doprinos boljem razvitku turizma ovog područja uključivanje lokalne zajednice u procese, smanjenje negativnog utjecaja turizma na prostor te repozicioniranje Gorske Hrvatske. Najmanje prosječne ocjene dobile su tvrdnje da razvoj turizma donosi više štete nego koristi (1,64) te da lokalno stanovništvo ima kontrolu nad razvojem turizma na ovom području (2,86).

Grafikon 19 Stupanj važnosti čimbenika za doprinos boljem razvitku turizma Gorske Hrvatske

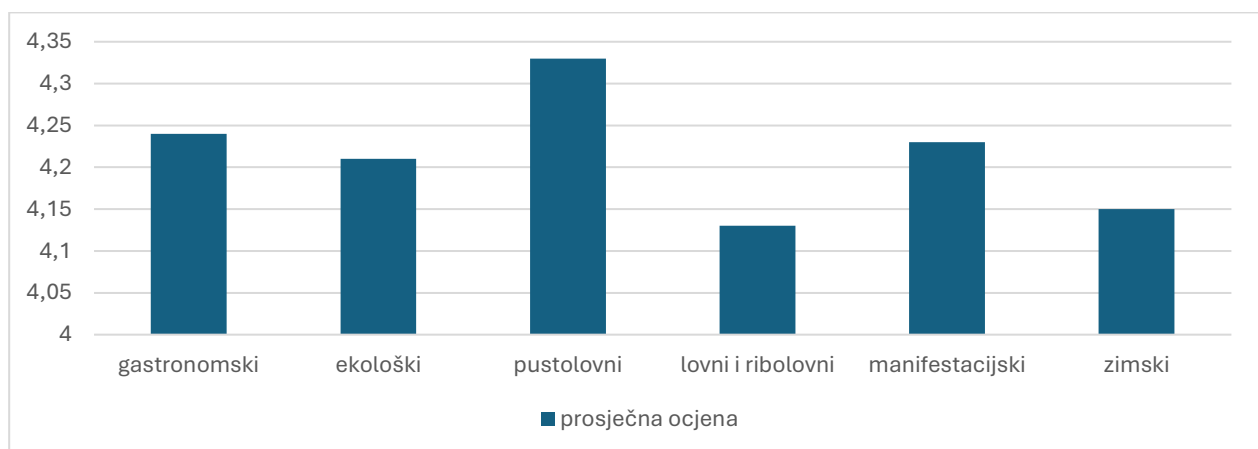
Napomena: 1 – potpuno nevažno, 5 – u potpunosti važno

Izvor: obrada autorice

Od čimbenika koji doprinose boljem razvitku Gorske Hrvatske, ispitanici najveću važnost pridaju unaprjeđenju kvalitete smještaja (4,5), unaprjeđenju strukture smještaja (4,47) i unaprjeđenju zakonodavnog okvira (4,45).

Što se tiče specifičnih oblika turizma, ispitanici smatraju da su svi podjednako važni za budući razvoj turizma Gorske Hrvatske, a u najvećoj mjeri su to pustolovni i manifestacijski turizam.

Grafikon 19 Važnost specifičnih oblika turizma za budući razvoj turizma Gorske Hrvatske

Napomena: 1 – potpuno nevažno, 5 – u potpunosti važno

Izvor: obrada autorice

Kao potporu daljnjem razvoju turizma na ovom području, lokalno stanovništvo u najvećoj mjeri podržava razvoj kulturnih i povijesnih atrakcija (4,38) te razvoj turizma baziran na prirodnim resursima (4,41).

Table 5 Potpora daljnjem razvoju turizma

	1	2	3	4	5	Prosječna ocjena
	%					
Podržavam razvoj turizma baziran na prirodnim resursima.				62,83	43,26	4,41
Podržavam razvoj atrakcija za veliki broj posjetitelja.				81,37	24,72	4,23
Podržavam razvoj kulturnih i/ili povijesnih atrakcija.				65,92	40,17	4,38
Podržavam razvoj raznih događanja i programa.				81,37	24,72	4,23
Podržavam razvoj dodatnih sadržaja (novih smještajnih kapaciteta, restorana, zabavnih i sportskih sadržaja i sl.).				86,52	19,57	4,18

Napomena: 1- ne slažem se, 5 – u potpunosti se slažem

Izvor: obrada autorice

Istraživanjem se zaključuje kako je turizam lokalnom stanovništvu donio brojne pozitivne učinke poput stvaranja novih radnih mjesta, ekonomskih koristi te poboljšanja kvalitete života, no i neke negativne učinke poput visokih cijena usluga i proizvoda. U budućnosti bi trebalo više uvažavati mišljenje i želje lokalnog stanovništva budući da smatraju kako nemaju dovoljno važnu ulogu pri donošenju odluka vezanih uz razvitak turizma na ovom području. Kao nedostatak provedenog istraživanja ističe se kratak vremenski period, mali broj ispitanika te nemogućnost dobivanja podataka starijeg stanovništva budući da se u usporedbi s mlađim stanovništvom u manjoj mjeri koriste mrežama na kojima je upitnik distribuiran.

3. Razvojne potrebe i potencijali turizma Gorske Hrvatske

Materijalna i nematerijalna baština Gorske Hrvatske bogata je regionalnim značajkama koje su prepoznate, no nažalost nisu dovoljno vrednovane i predstavljene kao specifičan regionalni identitet. Kako bi ova se prepoznao specifičan regionalni identitet, potrebno je odrediti prostorne (povijesne, zemljopisne i bioekološke), kulturološke, gospodarske te etnografske značajke Gorske Hrvatske.¹¹⁹

Vrlo važan segment unaprjeđivanja turizma u Gorskoj Hrvatskoj su prometnice koje spajaju turizam ovog područja s primorskim turizmom. Većina turista želi posjetiti područja u kojima na kraćoj udaljenosti mogu posjetiti više atrakcija i doživjeti različita iskustva, a ako su atrakcije već udaljene, važno je do njih stići kvalitetnim i lako dostupnim prometnicama. Trenutno stanje tih prometnica nije zadovoljavajuće, stoga je potrebno provesti rekonstrukciju prilikom koje treba pripaziti na divlje životinje i osigurati im dovoljan broj prijelaza.

Budući da je Gorska Hrvatska jedno od najrjeđe naseljenih područja Republike Hrvatske, struktura stanovništva na ovom području je nepovoljna. U selima i zaselcima uglavnom je ostalo živjeti starije stanovništvo, stoga su područja u procesu ekonomskog i socijalnog odumiranja. Depopulacija je jedan od značajnih čimbenika koji može utjecati na potencijalni budući razvitak turizma u Gorskoj Hrvatskoj. Dolazi do nestanka genetske raznolikosti i vrijednosti domaćih autohtonih životinja i biljaka te nestaju čitave biocenoze (životne zajednice) s brojnim biološkim vrstama.¹²⁰ Ova obilježja ruralnog krajolika gube se zbog depopulacije, gospodarskog i socijalnog raslojavanja na velikim područjima Gorskog kotara. Tradicijski obrti i obrada drva također su među ostalim tradicijskim aspektima života koji nestaju, a od zaštićenih područja potrebno je stvoriti središta očuvanja tradicionalnih vrijednosti. Veliki sisavci i ptice, kao što su medvjedi, risovi, vukovi, vidre i kritično ugroženi tetrijeb gluhan koji živi u šumi i nalazi se na rubu izumiranja, rijetki su u Europi i mogu uvelike poboljšati doživljaj ekoturizma omogućujući posjetiteljima vidjeti i fotografirati ove životinje u divljini i na hranilištima za divlje životinje.¹²¹ Hranilice se mogu postaviti u svrhu praćenja ponašanja životinja bez uznemiravanja životinja, uz pomoć stručnih vodiča i ujedno mogu služiti kao dodatna opskrba hranom za prirodnu populaciju životinja.¹²² Osim tradicionalnog promatranja ptica, posjetitelji mogu imati priliku

¹¹⁹ Batina, „Baština Gorskog Kotara i njezina primjena“, 6.

¹²⁰ Pavoković, Randić i Šišić, „Važnost zaštićenih područja za razvoj ruralnog turizma u Gorskom kotaru“, 5.

¹²¹ Udruga Biom, <https://old.biom.hr/>, pristupljeno 1.8.2024.

¹²² Gorski kotar, https://ju-priroda.hr/wp-content/uploads/2021/05/19_5_2021_NL_Dan-bioraznolikosti.pdf pristupljeno 1.9.2024.

promatrati medvjede, čuti riku jelena, pratiti tragove životinja u snijegu te steći znanja o praćenju tragova. Prirodne pojave, divlje životinje, biljke i gljive dio su tradicijskih znanja ruralnog stanovništva, od kojih se većina prenosi usmeno. Iako se ovakva tradicijska znanja sa svakom generacijom sve više gube, potrebno ih je oživjeti i ugraditi u projekte interpretacije zaštićenih područja (tradicijska obrada drva, šumarstvo, pčelarstvo, poljoprivreda, tradicionalni zanati, poznavanje okoliša, flore i faune, priče i predaje itd.). Tradicijska znanja i zanate treba povezati s proizvodnjom eko suvenira. Budući da se dovodi sve više vrsta, porast broja turista također može biti štetan za ekosustave, a globalna putovanja, promet i transport u modernom razdoblju nedvojbeno su pogoršali ovo pitanje. Javlja se potreba za internet prezentacijom zaštićenih područja koja mora sadržavati podatke o zaštićenim područjima, uključujući mogućnosti za turizam i rekreaciju, zbog značaja poučavanja i informiranja posjetitelja. Učenje mora proizaći iz "iskustva", a da bi se prenijela "priča", potrebno je razumjeti dinamičke interakcije i procese prirode.¹²³ Programom ekoturizma educira se javnost o ugroženim vrstama i strategijama njihove zaštite, važnosti pojedinog krajobraza te podiže svijest javnosti o potrebi zaštite okoliša.

Osim toga, ova inicijativa djeluje kao demonstracija i sustav podrške za rast ekološki i održivo prihvatljivog turizma unutar i izvan lokalne zajednice. Za učinkovito promicanje i očuvanje prirodnih vrijednosti, državne institucije moraju surađivati s organizacijama lokalne samouprave i turističkim zajednicama.¹²⁴ Posjetitelji moraju znati za područje i ponešto o njemu kako bi ih privuklo da bi ga posjetili. Karte koje imaju naznačene točke interesa, udaljenosti, težinu kretanja i potencijalne opasnosti su stoga bitne. Također im je potrebno objasniti značaj prirodnih vrijednosti i način na koji priroda ili zaštićeno područje komunicira s okolnim područjem.

Posjetitelji koji su impresionirani i zainteresirani za zaštićeno područje mogli bi pokazati želju da doprinesu njegovom poboljšanju, stoga je važno pružiti im priliku za sudjelovanje u procesu očuvanja. U zaštićenim područjima interpretacija prirodnih vrijednosti sastoji se od ploča s uputama i turističke signalizacije koja poboljšava vizualni i akustični doživljaj prirode. U zaštićenim područjima potrebno je pratiti stanje biljnog i životinjskog svijeta te odrediti prihvatni kapacitet posjetitelja. Informacije prikupljene ovim procjenama mogu se koristiti za planiranje akcija očuvanja korištenjem GIS tehnologije, kao i iz obrazovnih razloga.

Istraživanje provedeno u sklopu ovog diplomskog rada prikazalo je kako lokalno stanovništvo nije u potpunosti zadovoljno svojom ulogom u razvitku destinacije te smatraju da bi lokalna

¹²³ Pavoković, Randić i Šišić, „Važnost zaštićenih područja za razvoj ruralnog turizma u Gorskom kotaru“, 5.

¹²⁴ Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, „Smjernice za planiranje upravljanja zaštićenim područjima i/ili područjima ekološke mreže“, dostupno na: <https://www.haop.hr/sites/default/files/uploads/inline-files/Smjernice%20za%20planiranje%20upravljanja%20MINGOR%201120.pdf>

zajednica trebala biti zadužena za donošenje odluka vezanih uz razvoj turizma na ovom području. Najvažnijim elementima razvoja turizma smatraju turističke atrakcije, gastronomsku ponudu i dojmove gostiju pri povratku s putovanja, a kao glavne probleme ističu sezonalnost te visoke cijene proizvoda i usluga. U najvećoj mjeri podržavaju nastavak razvoja turizma baziran na prirodnim resursima, kulturnim i povijesnim atrakcijama, a što se tiče specifičnih oblika turizma, smatraju da u budućnosti najveći potencijal ima pustolovni turizam.

Destinacija Gorske Hrvatske ima veliki potencijal i tržišnu priliku, a za realizaciju je potrebno posredstvo upravljanog razvoja i podizanje turističke atraktivnosti koje je moguće kroz nove investicijske projekte i razvoj novih turističkih doživljaja kojih svakako nedostaje.

Zaključak

Gorska Hrvatska je regija u kojoj svaki posjetitelj može pronaći ponešto za sebe, bilo to kroz opuštanje u autentičnom području ili kroz istraživanje bogate povijesti i kulturnih sadržaja. Ovo područje suočava se s razvojnim izazovima kao što su manjak gospodarske aktivnosti i nemogućnost pronalaska zaposlenja, što dovodi do sve većeg iseljavanja, posebice mladog stanovništva. Gorska Hrvatska razvija specifične oblike turizma koji se temelje na koncepciji održivosti, prilagođavaju se manjim skupinama turista te stavljaju turista u središte. Nužno je uskladiti razvitak turizma s prirodnim i društvenim vrijednostima lokalne zajednice koja ima važnu ulogu u turizmu.

Održivi turizam nastao je kako bi odgovorio na masovni turizam i njegove negativne utjecaje. Karakterizira ga svijest o nužnosti ograničavanja rasta te planiranja razvitka turizma u skladu s načelima održivosti. Lokalno stanovništvo jedan od ključnih nositelja razvoja turizma koji svojom tradicijom i kulturom destinaciji daju identitet, odnosno specifična obilježja zbog kojih su poželjna za posjet.

Provedenim istraživanjem zaključuje se da lokalno stanovništvo Gorske Hrvatske nema dovoljno veliku ulogu u donošenju odluka vezanih za razvoj turizma, stoga je budućnosti potrebno uzeti u obzir njihove želje, mišljenja i stavove. Iako je turizam lokalnoj zajednici donio brojne koristi poput poboljšanja kvalitete života te pozitivne učinke na kulturni identitet zajednice, javljaju se i negativni učinci poput izražene sezonalnosti, previsokih cijena proizvoda i usluga te visokih cijena nekretnina zbog apartmanizacije. Područje Gorske Hrvatske zahtjeva revalorizaciju prostora te gospodarsku, kao i demografsku revitalizaciju. Kako bi došlo do promjene trenda, važno je djelovanje svih dionika od lokalne do nacionalne razine. Potrebno je donijeti strateški okvir koji će poboljšati infrastrukturu, poduzetništvo, obrazovanje te kvalitetu života, uz očuvanje prirode i bioraznolikosti. Za oblikovanje koncepta održivog razvoja potrebna je regionalna identifikacija, odnosno prepoznavanje kulturnih i prirodnih vrijednosti Gorske Hrvatske. Kako bi se turizam sve više razvijao, potrebno je uspostaviti sustav vrijednosti koji uključuje održivo korištenje prirodnih vrijednosti, regionalnu suradnju, pažljivo planiranje, očuvanje prirode i okoliša te pružanje kvalitetnih usluga.

Literatura

- Adrenalin park Kupjak, <https://www.adrenalinpark.com.hr/> (pristupljeno 2. rujna 2024.)
- Adventure Travel Trade Association, <https://www.adventuretravel.biz/> , (pristupljeno 1. rujna 2024)
- Agroklub, <https://www.agroklub.com/agrogalerija/ruralni-turizam-kod-josipa-13745/> (pristupljeno 17. lipnja 2024.)
- Bakan, Rikard i Božidar Janković. Ekoturizam – *Autorizirana predavanja i primjeri vježbi*, Visoka škola za menadžment u turizmu i informatici u Virovitici, 2015.
- Balić Tomislav i Ljudevit Pranić. (2018) „Uloga ključnih dionika u razvoju ruralnoga turizma Dalmatinske zagore“, 2018. 4. međunarodni kongres o ruralnom turizmu: novo vrijeme – vrijeme za ruralni turizam. Ekonomski fakultet u Splitu, str. 9-25
- Batina, Klementina. Baština Gorskog Kotara i njezina primjena: Oblici muzeološke i turističke prezentacije. *Etnološka tribina: Godišnjak Hrvatskog etnološkog društva*, 34-35 br. 27-28 (2005) <https://hrcak.srce.hr/file/43548>
- Birkić, D. (2016) *Održivi turistički razvoj priobalne destinacije*. Doktorski rad. Opatija Sveučilište u Rijeci: Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu.
- Blažević, Branko i Milena Peršić. *Turistička regionalizacija u globalnim procesima*. Opatija: Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, 2009.
- Blažević, Branko i Milena Peršić. “Ispitivanje stavova stanovništva o elementima ponude turističke destinacije i utjecajima turizma.“ *Tourism and hospitality management* 13, br. 1 (2007). <https://hrcak.srce.hr/181286>
- Bogdanović, D. (2023) *Važnost ruralnog turizma za razvoj Ličko-senjske županije*. Opatija: Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
- Bralić, Ivo. *Nacionalni parkovi Hrvatske*. Zagreb: Školska knjiga, 2006.
- Brešković, M. (2019) *Podrške interesnih skupina razvoju turizma*. Završni rad. Split: Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet
- Croatia4travel, <https://croatia4travel.com/gorski-kotar/> (pristupljeno 2.9.2024.)
- Crouch, Geoffrey I. i J. R. Brent Ritchie. Tourism, competitiveness, and societal prosperity. *Journal of Business Research* 44, br. 137–152 (1999) https://www.researchgate.net/publication/283509515_Research_note_Tourism_destination_competitiveness-towards_a_performance-based_approach

- Crljenković, V. (2022) *Uloga lokalne zajednice u turizmu otočne destinacije*. Opatija: Sveučilište u Rijeci: Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
- Čavrak, Vladimir. Održivi razvoj ruralnih područja Hrvatske. *Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu*, 1 br. 1 (2003) 61-77. <https://hrcak.srce.hr/file/41399> (pristupljeno 2. rujna 2024.)
- Čorić, N. (2019) *Upravljanje atrakcijama u turizmu*. Završni rad. Šibenik: Veleučilište u Šibeniku
- Ćorluka, Goran. *Organizacija turizma*. Sveučilite u Splitu, Sveučilišni odjel za stručne studije, 2020.
- Ćorluka, Goran, Mijana Matošević Radić i Stanko Geić Selective Forms of Tourism – the Way of Extending the Summer Season. *Economy Transdisciplinary Cognition* 16, br 2 (2013): 88 – 96 <https://www.croris.hr/crosbi/publikacija/prilog-casopis/271613> (pristupčjeno 2. rujna 2024.)
- Državni zavod za statistiku. „Dolasci i noćenja turista u komercijalnom smještaju u 2023“, Zagreb: Državni zavod za statistiku, 2024. <https://podaci.dzs.hr/hr/podaci/turizam/> (pristupljeno 5. lipnja 2024.)
- eKvarner, <https://www.ekvarner.info/gastro-i-turizam/turizam/spilje-jame/delnice/1262> , (pristupljeno 1. rujna 2024.)
- Feletar, Petar. „Hrvatske povijesne ceste – Karolina, Jozefina i Lujzijana“ *Prometno-geografska studija o povezivanju kontinentalne i jadranske Hrvatske* 64 br. 2 (2018): 257-260 <https://hrcak.srce.hr/file/312547> (pristupljeno 2. rujna 2024.)
- Frković, A. (2023) *Značaj i uloga ruralnog turizma u revitalizaciji Gorskog kotara*. Diplomski rad. Opatija: Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
- Gorske novosti, <https://gorskenovosti.net/2024/07/01/visemjesečni-projekt-edukacijama-okruglim-stolom-i-konferencijom-gorani-informirani-o-eu/> (pristupljeno 1. rujna 2024.)
- Gorski kotar, <https://gorskikotar.hr/hotel-mance/> (pristupljeno 8.9.2024.)
- Gorski kotar, <https://gorskikotar.hr/> (pristupljeno 1. rujna 2024.)
- Gorski kotar fest, <https://ravna-gora.com/dogadanja/>,(pristupljeno 2. rujna 2024.)
- Gorski kotar – neodoljiv, <https://gorskikotar.hr/>, (pristupljeno 3. rujna 2024.)
- Gržinić, J. (2019) *Uvod u turizam – povijest, razvoj, perspektive*. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli: Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“
- Hafiz Rezazadeh, Masoumeh, Fatemeh Hashem Zehi,i Raziye Eslami Rad. The Study of Moderating Role of Social Capital in the Relationship between Development of Urban Development 04 br. 04 (2016) 461-475, https://www.researchgate.net/publication/311332087_The_Study_of_Moderating_Role_of_Social_Capital_in_the_Relationship_between_Development_of_Urban_Tourism_and_Sustainable_Urban_Development_Case_Study_Zahedan

- HRT, <https://radio.hrt.hr/radio-rijeka/vijesti/nordijsko-skijanje-sve-popularnije-u-gorskome-kotaru-49887014> (pristupljeno 2. rujna 2024.)
- Hrvatska puna života, <https://croatia.hr/hr-hr/outdoor-i-aktivni-odmor/setanje-i-planinarenje/bijele-i-samarske-stijene>, (pristupljeno 7.6.2024.)
- Hrturizam, <https://hrturizam.hr/josip-turk-zbog-klizista-i-suzene-ceste-nece-nam-moci-pristizati-gosticime-nam-je-ugrozena-egzistencija> (pristupljeno 3. rujna 2024.)
- Impact of Tourism – Moudule 1,
https://nios.ac.in/media/documents/tourism_337_courseE/337_Tourism_Eng/337_Tourism_Eng_L3.pdf
(pristupljeno 1.9.2024.)
- IQM Destination, <https://iqmdestination.com/o-projektu/> (pristupljeno 1.9.2024.)
- Jadrešić, Vlatko. *Turizam u interdisciplinarnoj teoriji i primjeni* Zagreb: Školska knjiga, 2002.
- Jakša Opačić, Vid. *Nezaboravni izleti Hrvatskom*. Zagreb: Mozaik knjiga, 2012.
- Javna ustanova „Regionalna razvojna agencija Primorsko-goranske županije“. *Plan razvoja Gorskog kotara za razdoblje 2022.-2027.*, 2022.
https://delnice.hr/DOKUMENTI_ODLUKE/2022/Plan%20razvoja%20Gorskog%20kotara%20za%20razdoblje%202022.-2027..pdf
- Jenkins, Michael. Self monitoring and turnover: *The impact of personality on intent to leave*. *Journal of Organizational Behaviour* 14 br. 1 (1993): 83-91. <https://www.jstor.org/stable/2488131> (pristupljeno 2.9.2024.)
- Kanuing Kupa, <https://kanuing-kupa.com/>, (pristupljeno 1.9.2024.)
- Kesar, Oliver. „*Specifični oblici turizma kao nositelji održivog razvoja destinacije*“ u *Turizam i sport - razvojni aspekti*, uredili Mato Bartoluci i Nevenka Čavlek, 50-57. Zagreb: Školska knjiga, 2007.
- Knežević, Rade i Renata Grbac Žiković. Promjene gospodarskog značenja tranzitnog turizma u Gorskom kotaru. *Hrvatski geografski glasnik* 75 br. 1 (2013): 111.-130. <https://hrcak.srce.hr/file/155910>
(pristupljeno 2.9.2024.)
- Kosanović, A. (2017) *Uloga dionika u turističkom lancu vrijednosti*. Završni rad. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli: Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“
- Košet, G. (2023) *Stavovi lokalnog stanovništva o ponudi turističkih događanja na području Gorskog kotara*. Diplomski rad. Opatija: Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
- Kotlar, Vilma i Jadranka Pelikan. *Studija slučaja: Različite percepcije o pripremljenosti mladih Gorskog kotara za tržište rada*, 2015.

<https://www.researchgate.net/publication/281274397> Studija slucaja Razlicite percepcije o pripremljenosti mladih Gorskog kotara za trziste rada Case study Different perceptions on preparedness of young people of Gorski kotar for the labour market

Kovačević, P. (2018) *Negativni društveno-ekonomski učinci turizma*. Završni rad. Split: Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet

Krstinić Nižić, Marinela i Zvonimira Šverko Grdić, „Winter Tourism in Croatia: Is It Possible?“ 10, br.10 (2018)

<https://www.researchgate.net/publication/328106908> Winter Tourism in Croatia Is It Possible

Kvarner – Gorski kotar Bike <https://gorskikotarbike.com/> (pristupljeno 3.9.2024.)

Lacmanović, L. (2023) *Uloga lokalnog stanovništva u održivom upravljanju turističkim resursima grada Zadra*. Diplomski rad. Opatija: Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu

Lajić, Ivan i Sanja Klempić Bogadi. „Demografska budućnost Gorskoga kotara.“ *Migracijske i etničke teme* 26 br. 2 (2010) <https://hrcak.srce.hr/file/91430> (pristupljeno 2. rujna 2024.)

Lankford, S. V., Howard, D. R. (1994) “Developing a tourism impact attitude scale” *Annals of Tourism Research*, 21 (1): 121-139. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/0160738394900086> (pristupljeno 2. rujna 2024.)

Ličko prelo, <https://licko-prelo.com/seminari-i-radionice/> , (pristupljeno 1. rujna 2024.)

Lika destination, <https://www.lika-destination.hr/smjestaj/lika/hoteli-lika> (pristupljeno 2. rujna 2024.)

Lokalna akcijska grupa Gorski kotar, *Lokalna razvojna strategija Gorskog kotara*, <https://www.lag-gorskikotar.hr/wp-content/uploads/2018/04/LRS-GK-2013.-2015..pdf> pristupljeno 10.6.2024.

Lokalna razvojna strategija Gorskog kotara, <https://www.lag-gorskikotar.hr/wp-content/uploads/2018/04/LRS-GK-2013.-2015..pdf> (pristupljeno 10. lipnja 2024.)

Majetić, M. (2023) *Razvojni smjerovi turizma Ličko – senjske županije*. Diplomski rad. Opatija: Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu

Malnar, H. (2022) *Pustolovni turizam u Republici Hrvatskoj*. Završni rad. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Marinović, D. (2020) *Sportski turizam*. Završni rad. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Hotel, Tourism and Leisure. *Master plan turističkog razvoja Gorskog Kotara*, 2020.

https://crospot.club/gorskikotar.hr/wp-content/uploads/2022/05/Master_plan_turistickog_razvoja_Gorskog_kotara.pdf (pristupljeno 1.9.2024.)

- Ministarstvo turizma i sporta. *Popis kategoriziranih turističkih objekata u Republici Hrvatskoj*, Zagreb: Ministarstvo turizma i sporta, 2024. <https://mint.gov.hr/kategorizacija-11512/11512> (pristupljeno 2. rujna 2024.)
- Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja. *Smjernice za planiranje upravljanja zaštićenim područjima i/ili područjima ekološke mreže*, Zagreb: Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, 2020. <https://www.haop.hr/sites/default/files/uploads/inline-files/Smjernice%20za%20planiranje%20upravljanja%20MINGOR%201120.pdf> (pristupljeno 2. rujna 2024.)
- Muganda, Michael, Agnes Sirima i Peter Ezra. The role of local communities in tourism development: Grassroots perspectives from Tanzania. *Journal of Human Ecology* 41 br. 1 (2013): 56-66. https://www.researchgate.net/publication/279705342_The_Role_of_Local_Communities_in_Tourism_Development_Grassroots_Perspectives_from_Tanzania (pristupljeno 2. rujna 2024.)
- Nacionalni park Risnjak <https://www.np-risnjak.hr/> (pristupljeno 1. rujna 2024.)
- Nacionalni park Plitvička jezera <https://np-plitvicka-jezera.hr/> (pristupljeno 1. rujna 2024.)
- Ninčević, M. (2021) *Stanje i perspektive razvoja ruralnog turizma u Hrvatskoj*. Završni rad. Zagreb: Prirodoslovno-matematički fakultet
- Novi list <https://www.novilist.hr/novosti/hrvatska/vrelo-une-peti-je-najdublji-izvor-na-svijetu-jeste-li-kad-posjetili-rupu-bez-dna-koja-ostavlja-bez-daha/> (pristupljeno 1. rujna 2024.)
- Obradović, B. (2020) *Ruralni turizam kao temelj ruralnog razvoja gorske Hrvatske*. Završni rad. Zagreb: Europska poslovna škola Zagreb
- Pavoković, Gordana, Marko Randić i Sonja Šišić. *Važnost zaštićenih područja za razvoj ruralnog turizma u Gorskom kotaru*. Rijeka, 2018. <https://ju-priroda.hr/wp-content/uploads/2018/02/Va%C5%BEnost-za%C5%A1ti%C4%87enih-podru%C4%8Dja.pdf> (pristupljeno 1. rujna 2024.)
- Perić, Marko, Sanela Škorić i Vedrana Jurčević. Ponuda sportskog turizma u Gorskom Kotaru (Hrvatska) – Analiza i moguće preporuke za pružatelje usluga. *Acta turistica* 28 br. 1 (2016): 49-71. <https://hrcak.srce.hr/file/237896> (pristupljeno 1. rujna 2024.)
- Pivčević, Smiljana i Ante Mandić. „Potencijal turizma u revitalizaciji ruralnih područja za očuvanje i valorizaciju zavičajne baštine“ (2012) 205.-224.
- Popović, M. (2020) *Uloga lokalne zajednice u upravljanju razvojem turizma: Primjer grada Splita*. Diplomski rad. Split: Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet

Portal za kulturni turizam, <https://www.kulturni-turizam.com/hrv/sadrzaj/gorskikotar390/1789/opsirnije/> (pristupljeno 1.rujna 2024.)

Primorsko – goranska županija, <https://www.pgz.hr/> (pristupljeno 7. rujna 2024.)

Primorsko-goranska županija – Putevima Frankopana, <https://frankopani.eu/> (pristupljeno 3. kolovoza 2024.)

Priroda – Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode: *Bijele i Samarske stijene*. Rijeka, 2007. <https://ju-priroda.hr/wp-content/uploads/2018/02/Bijele-i-Samarske-stijene.pdf>

Profil Klett <https://hr.izzi.digital/DOS/54720/55510.html> (pristupljeno 7. Rujna 2024.)

Plan razvoja Gorskog kotara za razdoblje 2022.-2027.
https://www.cabar.hr/files/nacrt_prijedloga_plana_razvoja_gorskog_kotara_2022_2027.pdf

Puja, M. (2022) *Ruralni turizam u Hrvatskoj*. Diplomski rad. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
<https://repozitorij.unipu.hr/islandora/object/unipu%3A8719/datastream/PDF/view>

Punkufer, <https://punkufer.dnevnik.hr/clanak/putovanja/begovo-razdolje---778717.html> pristupljeno 1. rujna 2024.)

Rizvan city, https://adria-velebitica.hr/rizvan-city/?gad_source=1&gclid=EAIaIQobChMI15uq4a-qiAMV7JSDBx3YDzFjEAAYASAAEgIDYfD_BwE (pristupljeno 2. rujna 2024.)

Rudan, Elena. „Uloga lokalnog stanovništva u razvoju turizma destinacije“ *Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Opatija* 14 br. 29 (2012) 58-67. <https://hrcak.srce.hr/86070> (pristupljeno 1. rujna 2024.)

Rudančić, Andreja, Sandra Škočević i Lucija Franić. “*Realizacija poslovnih mogućnosti u turizmu na području Like i Gorskog kotara*“ u *Fourth International Scientific Business Conference, uredila, Bevanda, V.* 551-557 Beograd: Association of Economists and Managers of the Balkans - Udekom Balkans, 2018.Saito, Hiro i L. Ruhanen: Power in tourism stakeholder collaborations: *Power types and power holders* 31 (2017) 189-196. <https://www.croris.hr/crosbi/publikacija/prilog-skup/691525> (pristupljeno 2. rujna 2024.)

Saito, Hiro i Lisa Ruhanen, „Power in tourism stakeholder collaborations“, *Journal of Hospitality and Tourism Management* 31 (2017) 189-196.
https://www.researchgate.net/publication/315822215_Power_in_tourism_stakeholder_collaborations_Power_types_and_power_holders (pristupljeno 1. rujna 2024.)

Sablić, M. (2016) *Uloga lokalne zajednice u turističkom razvoju: Studija slučaja otok Vis*. Diplomski rad. Split: Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet Split

Ski resort info, <https://www.skiresort.info/ski-resort/petehovac-delnice/> (pristupljeno 1.9.2024.)

Slunj – Rastoke <https://slunj-rastoke.hr/> (pristupljeno 8.8.2024.)

- Soldić Fleta, Daniela i Dora Smolčić Jurdana. Determinante potpore lokalnog stanovništva razvoju turizma. Zbornik Veleučilišta u Rijeci, 11 br. 1 (2003): 1-13. <https://hrcak.srce.hr/302662>
- Strategija razvoja održivog turizma do 2030. godine, Narodne novine br. 18 https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2023_01_2_18.html (pristupljeno 10.6.2024).
- Svijet putovanja, <https://svijetputovanja.hr/putovanje/premuziceva-staza-i-np-sjeverni-velebit> (pristupljeno 20.6.2024.)
- Škrget, D. (2024) *Kulturni turizam kao strategija razvoja grada Osijeka*. Diplomski rad. Varaždin: Sveučilište Sjever
- Torpedo.media, <https://torpedo.media/otvoreno-jos-jedno-domace-skijaliste-celimbasa-u-mrkoplju/> (pristupljeno 1.7.2024.)
- Tourism and Sustainable Urban Development. *Current Urban Studies*, 4 br. 4 (2016): 461-475. <https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=1923628> (pristupljeno 1. rujna 2024.)
- Tosun, Cevat. Limits to community participation in the tourism development process in developing countries, *Tourism Management* 21 br. 6 (2000): 613-633. https://www.researchgate.net/publication/223375184_Limits_to_Community_Participation_in_the_Tourism_Development_Process_in_Developing_Countries (pristupljeno 1. rujna 2024.)
- Tripadvisor, https://www.tripadvisor.com/AttractionsNear-g1027142-d4388153-Delnice_Station-Delnice_Primorje_Gorski_Kotar_County.html (pristupljeno 2. rujna 2024.)
- Turistička zajednica Gorskog kotara. *Godišnji program rada turističke zajednice Gorskog Kotara za 2023. godinu*, <https://gorskikotar.hr/wp-content/uploads/2023/06/Godisnji-program-rada-TZGK-za-2023.pdf> (pristupljeno 1. rujna 2024.)
- Turistička zajednica Gorskog kotara. *Godišnji program rada turističke zajednice Gorskog Kotara za 2022. godinu*, <https://gorskikotar.hr/wp-content/uploads/2023/06/Godisnji-program-rada-TZGK-za-2022.pdf> (pristupljeno 8. rujna 2024.)
- Turistička zajednica grada Ogulina, <https://visitogulin.hr/> (pristupljeno 8. rujna 2024.)
- Turistička zajednica Ličko-senjske županije, *Izješće o ostvarenju programa rada sa financijskim izvješćem za 2023. godinu*, <https://visit-lika.com/uploads/files/Izvjescje%20o%20radu%202023.g..pdf>, (pristupljeno 2. 9. 2024.)
- Turističke priče, <https://www.turistickeprice.hr/stize-nam-snijeg-gorski-kotar-i-njegova-sanjkalista-vas-cekaju/> (pristupljeno 2.9.2024)
- Udruga Biom, <https://old.biom.hr/>, (pristupljeno 1. kolovoza 2024.)

- Under Dreamskies <https://underdreamskies.com/2021/11/04/gorski-kotar-prirodne-atrakcije-koje-bi-trebao-posjetiti/> (pristupljeno 1. rujna 2024.)
- Vila Snjeguljica, https://www.vila-snjeguljica.com/aktivan_odmor_cabar.php (pristupljeno 2. Rujna 2024.)
- Vilicom kroz Hrvatsku, <https://vilicomkrozhrvatsku.com/objave/pricamo/gorski-kotao-nas-vodi-na-seoski-turizam-obitelji-krizmanic/vanja-vukadinovic/> (pristupljeno 2. rujna 2024.)
- Visit Croatia, <https://www.visit-croatia.hr/hr/destinacije/kontinentalna-hrvatska/lika-gorski-kotar>, (pristupljeno 7. rujna 2024.)
- Vuković, Ivan. Suvremeni trendovi u razvoju turizma u Europskoj uniji i implikacije na Hrvatsku. *Tourism and hospitality management* 16 br. 1 (2006): 35-55. <https://hrcak.srce.hr/61770> (pristupljeno 2. rujna 2024.)
- World Trade Organization, <https://www.wto.org/> (pristupljeno 1. rujna 2024.)
- Zajedno za održivi razvoj ruralnih područja, https://www.odraz.hr/wp-content/uploads/2020/09/leader-prirucnikzajedno-za-odrzivi-razvoj_web.pdf , (pristupljeno 1. rujna 2024.)
- Zakon o turističkim zajednicama i promicanju hrvatskog turizma, Narodne novine br. 990, <https://www.zakon.hr/z/342/Zakon-o-turisti%C4%8Dkim-zajednicama-i-promicanju-hrvatskog-turizma> (pristupljeno 9.9.2024.)
- Zaštita info, <https://zastita.info/hr/casopis/clanak/hrvatska-jos-bez-nacionalne-strategije-o-sigurnosti-u-turizmu,11444.html> (pristupljeno 1. rujna 2024.)
- Zekanović Korona, Ljiljana i Jurica Grzunov, „Percepcija ključnih dionika o problemima u razvoju pametnih turističkih destinacija u Republici Hrvatskoj“ *Communication Management Review* 8, br.1 (2023): 30-47. <https://hrcak.srce.hr/file/442192> (pristupljeno 1. rujna 2024.)
- Zeleni vir, <https://zelenivir.com.hr/> (pristupljeno 2. rujna 2024.)
- Žgela, I. (2023) *Izazovi ruralnog turizma Gorskog kotara*. Opatija: Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu

Popis ilustracija

Slike

Slika 1 Bijele i samarske stijene	14
Slika 2. Plitvička jezera	15
Slika 3. Premužićeva staza	17
Slika 4. Ruralni turizam “Kod Josipa“	21
Slika 5. Skijalište Čelimbaša - Mrkopalj	23

Grafikoni

Grafikon 1 Struktura smještajnih kapaciteta u Gorskom kotaru u 2023. godini	5
Grafikon 2 Struktura smještajnih kapaciteta u Lici u 2023. godini	5
Grafikon 3 Analiza hotelskog smještaja u 2023. godini prema područjima Gorske Hrvatske unutar tri pripadajuće županije	6
Grafikon 4 Udio noćenja domaćih i stranih turista u 2023. godini na području Gorskog Kotara	9
Grafikon 5 Prosječno trajanje boravka gostiju po jedinicama lokalne samouprave na području Gorskog kotara	9
Grafikon 6 Dolasci na području Like u 2023. godini prema podacima turističkih zajednica ...	10
Grafikon 7 Noćenja po mjesecima u 2023. na području Gorskog kotara	10
Grafikon 8 Udio noćenja po tržištima u 2023. godini na području Gorskog kotara	11
Grafikon 9 Udio noćenja po tržištima u 2023. godini na području Like	11
Grafikon 10 Dobna skupina ispitanika.....	35
Grafikon 11 Elementi preduvjeta za razvoj turizma na području Gorske Hrvatske.....	37
Grafikon 12 Važnost dionika za razvoj i upravljanje turizmom Gorske Hrvatske.....	38
Grafikon 13 Zadovoljstvo radom turističkih zajednica Gorske Hrvatske	38
Grafikon 14 Važnost zadataka turističkih zajednica Gorske Hrvatske	39
Grafikon 15 Donošenje odluka vezanih uz razvoj turizma Gorske Hrvatske	40
Grafikon 16 Sudjelovanje u upravljanju turizmom Gorske Hrvatske	40
Grafikon 17 Stupanj važnosti elemenata koji utječu na razvoj turizma Gorske Hrvatske	41
Grafikon 18 Problemi turizma Gorske Hrvatske prema mišljenju lokalnog stanovništva	42
Grafikon 19 Stupanj važnosti čimbenika za doprinos boljem razvitku turizma Gorske Hrvatske	45

Tablice

Tablica 1 Noćenja turista po jedinicama lokalne samouprave na području Gorskog kotara u razdoblju 2020.-2023.	7
Tablica 2 Noćenja turista prema podacima turističkih zajednica na području Like u razdoblju 2020.–2023.	8
Tablica 3 Socio-demografski podaci o ispitanicima	36
Tablica 4 Slaganje s tvrdnjama vezanim uz utjecaj turizma na lokalnu zajednicu Gorske Hrvatske (n=103)	43
Tablica 5 Potpora daljnjem razvoju turizma	46